

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

22 mei 1968

53e jrg.

No. 2645

Verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers;
P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

INHOUD

Leven voor leven	493
<i>Drs. G. de Man:</i>	
Kiezen of delen	494
<i>Dr. Ir. H. van der Haas:</i>	
Een Nederlands antwoord op de Amerikaanse uitdaging	496
<i>Mr. P. A. Blaisse:</i>	
Enkele aspecten van de industriële achterstand in Europa	499
<i>Dr. A. Kempeneers:</i>	
De recente ontwikkeling van de Belgische tankervloot	504
Geld- en kapitaalmarkt	506
Mededelingen	508

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

Leven voor leven

Het kan de laatste tijd maar niet op in *E.-S.B.*, met al die agrarische artikelen. Op het gevaar af dat alle niet in landbouwproblemen geïnteresseerde lezers nu prompt hun abonnement opzeggen (maar dat kan toch pas per 31 december; tegen die tijd zijn zij het wel weer vergeten) doen we er op deze plaats nog weer een schepje bovenop. Aanleiding: het vijftigjarig bestaan van de Landbouwhogeschool; onderwerp: de ter ere van deze gelegenheid op initiatief van de Kring van Directeuren van Wageningse Instituten verschenen publikatie *Leven voor leven; de symbiose tussen landbouw en wetenschap*.

Het begrip Wageningen heeft twee aspecten: de Landbouwhogeschool zelf, daarnaast — en dat is niet verwonderlijk bij zo'n uitgesproken „doe-discipline” als de landbouwwetenschap — liefst dertig instituten voor landbouwkundig onderzoek die daar gevestigd zijn, waarvan er enkele zelfs al ouder zijn dan de L.H. zelf. Over het wel en wee van dit landbouwkundig onderzoek beoogt dit boek op onderhoudende wijze iets te vertellen en nog meer te laten zien. Van de 171 bladzijden die het boek telt bevatten er namelijk zo'n dikke 125 op zwaar kunstdrukpapier afgedrukte foto's. Deze geven een zeer gevarieerd beeld van landbouwonderzoek „on the spot” en op de laboratoriumtafel, vanaf het „door dromedaris aangedreven waterrad in Baluchistan” tot het „mechanisch model voor onderzoek van bewegingstypen van spermatozoa”, vanaf een „studie van de fruitvliegpopulatie in een boomgaard in Lybië” tot het „meten van CO₂- en O₂-gehalte bij gasbewaringsproeven met appels in een koelcel”.

Zich respecterende wetenschappelijke instituten laten het natuurlijk niet bij foto's alleen; Ir. D. J. Maltha, directeur van het Centrum voor landbouwpublikaties en landbouwdocumentatie, schreef nog een inleidende tekst. In een viertal korte hoofdstukken geeft hij op een ook voor de leek zeer duidelijke wijze allereerst een overzicht van de manier waarop in de vorige eeuw landbouw en wetenschap allengs steeds meer samengingen en hoe de lijnen van verschillende takken van natuurwetenschap — met name de geologie, de chemie en de biologie — bij elkaar zijn gekomen en zich in deze bundeling een landbouwwetenschap ging aftekenen. Vervolgens laat hij zien hoe uit deze bundeling weer lijnen zijn afgesplitst en verstrengelingen met andere takken van wetenschap zijn ontstaan, zozeer zelfs dat — maar geldt dat niet in meerdere of mindere mate voor iedere wetenschap? — de landbouwwetenschap steeds meer moeite krijgt haar terrein, precies af te bakenen. Dat blijkt wel uit de grote variatie van instituten die in het landbouwonderzoek hun taak hebben gevonden. Over de experimentele en organisatorische bijzonderheden van dit onderzoek handelt het derde hoofdstuk. Het vierde tenslotte inventariseert de Nederlandse situatie op het gebied van dit onderzoek.

„Het landbouwkundig onderzoek is jong en staat nog slechts aan het begin” luidt de laatste regel van Maltha's tekst. Ze kunnen dus voorlopig nog wel vooruit, die dertig instituten. Het boek dat zij nu gezamenlijk opleverden, is in ieder geval een (w)aardig jubileumgeschenk aan de Landbouwhogeschool.

dR

Kiezen of delen

Opmerkingen n.a.v. het jaarverslag 1967 van de Nederlandsche Bank

Met het jaarverslag van de Nederlandsche Bank over 1967, het eerste dat tot stand is gekomen onder leiding van Dr. J. Zijlstra, is de traditie van wetenschappelijke gedegenheid, die de verslaggeving onder Dr. M. W. Holtrop kenmerkte, voortgezet. In het inleidende Algemeen Overzicht geeft de president op basis van de cijfermatige gegevens in het jaarverslag een briljante analyse van de belangrijkste aspecten van de economische en monetaire ontwikkeling in 1967. In de eerste plaats geeft hij een uiteenzetting van de conjuncturele ontwikkeling in Nederland in 1967 en de eerste maanden van 1968, en geeft hij de daaruit af te leiden ontwikkelingstendensen voor de nabije toekomst aan. Deze beschouwing mondt uit in de visie van Dr. Zijlstra, dat er tekenen aanwezig zijn van een ontwikkeling in de richting die ons land van een conjuncturele onevenwichtigheid uiteindelijk zou kunnen doen belanden in een situatie van fundamentele onevenwichtigheid. Onder die omstandigheden zouden de beide economisch-politieke doelstellingen van betalingsbalansevenwicht en volledige werkgelegenheid niet meer simultaan kunnen worden verwezenlijkt en zou de betalingsbalans moeten prevaleren boven de werkgelegenheid. Deze situatie is nog niet actueel, maar het economisch beleid zal er sterker op moeten worden gericht het actueel worden van die situatie te voorkomen. Daarom is voor Nederland, aldus Zijlstra, „een keuze tussen loonhoogte en werkgelegenheid, veeleer dan een keuze tussen betalingsbalans en werkgelegenheid, het actuele probleem”. Hij baseert deze visie met name op de loonontwikkeling in 1968.

In de tweede plaats gaat de president uitvoerig in op de internationale monetaire ontwikkelingen in 1967, waarbij in het bijzonder aandacht wordt besteed aan de speciale trekkingsrechten in het kader van het Internationaal Monetair Fonds, de devaluatie van het pond sterling en de toekomstige rol van het goud als internationaal salderings- en reservemiddel.

De analyses in het jaarverslag worden gekenmerkt, zoals we reeds opmerkten, door een hoge graad van wetenschappelijke gefundeerdheid. Het is dan ook niet onze bedoeling in het vervolg van dit artikel deze analyses als zodanig aan te vechten of in discussie te brengen, doch slechts om enkele kanttekeningen te plaatsen en accenten te leggen.

OVERBESTEDING EN FUNDAMENTELE ONEVENWICHTIGHEID

In een normale conjuncturele overbesteding zullen spanningen op de arbeidsmarkt en de kapitaalmarkt gepaard gaan met tekorten op de lopende rekening van de betalingsbalans, welke tekorten weer zullen verdwijnen wanneer de overbesteding wordt geredresseerd of zelfs omslaan in overschotten wanneer de overbesteding overgaat in een periode van recessie. Ter beantwoording van de vraag of de overbesteding van de periode 1964 t/m 1966 in 1967 werkelijk is overwonnen, wordt in het jaarverslag een vergelijking gemaakt tussen de jaren 1952, 1958 en 1967, waarbij wordt geconstateerd, dat in 1952 en 1958 mede door het toenmaals gevoerde beleid aan de overbesteding

werkelijk een einde kwam en de lopende rekening van de betalingsbalans weer aanzienlijke overschotten vertoonde, terwijl in 1967 de lopende rekening van de betalingsbalans op transactiebasis een tekort van f. 355 mln. liet zien. Wijst deze divergerende ontwikkeling van de betalingsbalans in de jaren vijftig en in 1967 wellicht in de richting van een fundamentele onevenwichtigheid? De uitvoercijfers voor 1967 bevestigen dit niet. Naar volume gemeten nam de Nederlandse uitvoer in 1967 toe met $8\frac{1}{2}$ pCt. bij een toeneming van de naar het Nederlandse exportpatroon herwogen wereldinvoer met 4 pCt. De invoer nam in volume toe met $6\frac{1}{2}$ pCt., dat is evenveel als in 1966. De ruilvoet bleef ongewijzigd. Vergelijking met 1958 leert, dat de situatie toen aanzienlijk gunstiger was: de uitvoer steeg in dat jaar nl. naar volume gemeten met 10 pCt. bij een vrijwel constant blijven van de herwogen wereldinvoer. Het volume van de invoer daalde met 4 pCt., de ruilvoet verbeterde met 3 punten.

De conclusie die uit het voorgaande kan worden afgeleid, is dat onze internationale concurrentiepositie in 1958 aanzienlijk beter was dan thans. Het is echter een bekend feit, dat tegen het eind van de jaren vijftig steeds duidelijker werd, dat dit concurrentievoordeel werd veroorzaakt door een onderwaardering van de Nederlandse valuta, waardoor de als gevolg van de recessie vrijkomende productiecapaciteit voor een belangrijk deel direct werd opgenomen door de exportindustrie, het zgn. Zijlstra-effect. Dit vormt ook één van de redenen waarom in 1957 harder kon worden ingegrepen — maar minder hard had behoeven te worden ingegrepen — in de bestedingen dan in 1966 het geval zou zijn geweest. Dit bovenmatige concurrentievoordeel, dat het gevolg was van een fundamentele onevenwichtigheid, is door de revaluatie van de gulden in 1961 en de loonexplosie van 1964 en 1965 (loonstijgingen van 15 resp. 11 pCt.) vrijwel geheel verdwenen. De revaluatie en tot op zekere hoogte ook de loonexplosie moeten worden gezien als een bewuste aanpassing van ons kostenpeil ter correctie van de destijds aanwezige fundamentele onevenwichtigheid. Voorzover het de revaluatie betreft, wordt dat in het jaarverslag ook erkend. *Het lijkt ons op grond van deze overwegingen niet juist om voor de beantwoording van de vraag of er thans tendenties zijn in de richting van een fundamentele onevenwichtigheid de betalingsbalanssituatie van 1967 te vergelijken met die van 1958.* Deze laatste vertoonde zeker geen voor een recessie normaal beeld.

Men zou zelfs kunnen beweren, dat de betalingsbalanssituatie van de jaren 1958 t/m 1960 (zie tabel), toen een

Betalingsbalanssaldo lopende rekening 1958 t/m 1960 a)

Jaar	Overschot lopende rekening
1958	f. 1.661 mln.
1959	f. 1.606 „
1960	f. 1.308 „

a) Cijfers ontleend aan het jaarverslag van de Nederlandsche Bank over 1960.

relatief groot gedeelte van onze produktie werd omgezet in goud en deviezen, mede bepalend is geweest voor de kracht van de loonexplosie in 1964 en dat deze explosie minder hevig zou zijn geweest, indien de overschotten in genoemde jaren wat kleiner waren geweest. Daardoor zou het evenwichtsherstel thans wellicht gemakkelijker zijn geweest.

Op grond van een vergelijking met 1958 kan de vraag, of er in 1967 tendenties waren in de richting van een fundamentele onevenwichtigheid, dus moeilijk worden beantwoord. Laten we daarom de economische ontwikkeling in 1967 ten opzichte van het voorafgaande jaar eens wat nader bekijken. Dit gebeurt ook in het jaarverslag uitvoerig.

In het begin van deze paragraaf stelden we, dat in een recessieperiode de lopende rekening van de betalingsbalans normaliter een overschot zal vertonen. De situatie in 1967 wijkt duidelijk van dit patroon af, omdat de lopende rekening op transactiebasis voor dat jaar een tekort laat zien van f. 355 mln. Wat kan de oorzaak hiervan zijn: een fundamentele onevenwichtigheid, d.w.z. een te duur worden van onze produkten in het buitenland in verhouding tot onze concurrenten, of zijn bepaalde bestedingscomponenten ondanks de recessie op een te hoog niveau gebleven? De eerste mogelijkheid, het te duur worden van onze exportprodukten, kan moeilijk voor het tekort verantwoordelijk worden gesteld. De arbeidsproduktiviteit verbeterde in 1957 met niet minder dan 6½ pCt., terwijl de lonen met 8 pCt. stegen. Dit betekent een stijging van de loonkosten per eenheid produkt met 1½ pCt., tegen 3½ pCt. in de met onze export concurrerende landen, hetgeen voor 1967 een verbetering van onze internationale concurrentiepositie impliceert. Dit vindt zijn weerslag in de reeds genoemde gunstige ontwikkeling van de export in dat jaar.

Deze verbetering van onze concurrentiepositie was volgens de president van de Nederlandsche Bank ook wel nodig, omdat ons concurrentievoordeel de laatste jaren vrijwel geheel is verloren gegaan en elke verdere verslechtering ons dichterbij de grens van de fundamentele onevenwichtigheid zal brengen. Waarop baseert Zijlstra nu zijn visie, dat er tendenties zijn in de richting van een verder afglijden naar een fundamentele onevenwichtigheid? Die is nl. moeilijk te baseren op de ontwikkeling in 1967 alleen. De president vreest, gezien de ontwikkeling tot nu toe in het lopende jaar, dat de loonstijging in 1968 te grote vormen zal aannemen, waardoor ook de loonkosten per eenheid produkt sterker zullen gaan toenemen en daarmee het in 1967 teruggewonnen stukje concurrentievoordeel weer verloren zal gaan en onze positie verder zal verslechteren. Daarmee zou, omdat onze concurrentiemarge uiterst gering is, de export in gevaar komen en daarmee de werkgelegenheid. Vandaar ook de reeds geciteerde uitspraak in het jaarverslag: „Voor Nederland is een keuze tussen loonshoogte en werkgelegenheid, veeleer dan een keuze tussen betalingsbalans en werkgelegenheid, het actuele probleem”. Wil men de werkgelegenheid op langere termijn veilig stellen, dan zal matiging moeten worden betracht bij de loonontwikkeling.

Met betrekking tot bovenstaande analyse, die het centrale thema vormt van Zijlstra's beschouwingen, zijn wij van mening dat de nadruk wel erg eenzijdig op de loonontwikkeling als bron van inflatie is gevallen, terwijl toch — zeker in de huidige Nederlandse situatie — de overbesteding een even grote, zo niet grotere, rol speelt in het inflatieproces als de looninflatie. Zijlstra legt sterk de nadruk op de relatie tussen overbesteding en het saldo

op de opende rekening van de betalingsbalans; de relatie tussen overbesteding en loonontwikkeling verwaarloost hij echter te veel. Overbesteding is een belangrijke bron van te sterke loonstijging. Matiging van de loonkostenontwikkeling, die inderdaad nodig is, zal daarom niet alleen en misschien zelfs niet primair moeten plaatsvinden door middel van ingrijpen in de loonvorming, maar door het opheffen van de belangrijke achterliggende oorzaak van de te grote loonstijging, nl. de *overbesteding*.

De overbesteding in 1967 wordt door de president van de Nederlandsche Bank in belangrijke mate toegerekend aan de overheid. Aan de hand van de ten opzichte van een evenwichtige situatie (1961 t/m 1963) sterke relatieve groei van het financieringstekort van de overheid gedurende de laatste jaren, berekent hij de overbesteding bij de overheid op ongeveer f. 1 mrd. per jaar. Dat het tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans in 1967 niet groter is geweest, is volgens Zijlstra uitsluitend te danken aan de rustige ontwikkeling van de overige bestedingscategorieën. Wil het evenwicht in onze economie werkelijk worden hersteld dan zal volgens Zijlstra — en wij onderschrijven het graag — deze overbesteding van de overheid moeten worden teruggedrongen door een matiging in de groei van de uitgaven, verhoging van belastingen en tarieven van overheidsbedrijven of door verhoging van het relatieve peil van de nationale besparingen. Welke van deze maatregelen wordt gekozen is ons inziens conjunctureel niet van belang; zij is uiteraard wel van betekenis met betrekking tot de gewenste samenstelling van de nationale bestedingen en voor de economische groei.

Deze primaire oorzaak van het uitblijven van het herstel van het evenwicht in onze economie en de hierboven genoemde maatregelen, die tot dat herstel zouden kunnen bijdragen, hadden naar onze mening in het jaarverslag meer nadruk moeten krijgen dan in feite is gebeurd. *Nu is de aandacht te veel gericht op de loonontwikkeling.*

LOONPOLITIEK EN WERKGELEGENHEID

Uit het bovenstaande mag niet worden afgeleid, dat wij voorstander zijn van een systeem van vrije loonvorming, maar als men zo'n systeem eenmaal heeft — en men heeft het gewild — dan moet men bij de andere onderdelen van de economische politiek daarmee rekening houden. Met name het inkomsten- en uitgavenbeleid van de overheid (ook dat van de lagere overheid) zal onder die omstandigheden, hoe moeilijk dat ook is, een grotere compenserende rol moeten vervullen, anders blijft nl. alleen de ongelijkmatig en abrupt werkende monetaire politiek over.

De ideale situatie zou zijn een combinatie van inkomsten- en uitgavenpolitiek, monetaire politiek en inkomenspolitiek. Het laatste onderdeel van deze drie zou dan echter alle inkomens moeten omvatten en niet alleen het onder C.A.O.-regelingen vallende looninkomen. Het is echter uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk het overig inkomen op afdoende wijze bij een inkomenspolitiek te betrekken en daaruit zou men een argument kunnen destilleren om dan ook de loonvorming vrij te laten. Dan blijven echter alleen de inkomsten- en uitgavenpolitiek en de monetaire politiek over. Laten we hopen, dat binnen afzienbare tijd van deze twee niet weer alleen de monetaire politiek onze economie in het rechte spoor zal moeten terugbrengen.

Een complicerende factor bij het conjunctuurbeleid is de hardnekkige werkloosheid, die echter niet langs inflatoire weg kan worden bestreden. Zij is nl. in hoge mate van structurele aard. De opheffing van deze werkloosheid is

Een Nederlands antwoord op de Amerikaanse uitdaging

Een weergave van de grote lijnen van Europa's bestseller, „Le Défi Américain” van J. J. Servan-Schreiber, en een poging daar een eigen visie tegenover te zetten. De auteur van dit artikel, Dr. Ir. H. van der Haas, is overigens zelf ook auteur van een opmerkelijk boek: „The Enterprise in Transition”.

De Amerikaanse uitdaging is de (vertaalde) titel van het veel gelezen boek van J. J. Servan-Schreiber, dat hij zelf in de laatste zin een boek van actie noemt, niet een historische beschouwing. Nu is het zo dat geschiedenis-elementen zich niet erg sterk aan de mens opdringen en hem rustig de gelegenheid geven ze objectief en onpartijdig te beschouwen. Een heel andere zaak is daarentegen een oproep tot actie, zeker als die vervat is in zulke meeslepende bewoordingen. Een dringende oproep tot actie suggereert dat inhoud en tijd van handeling vastliggen: zo en niet anders; nu of nooit. Als die actie nu bovendien aan de wortels van ons bestaan raakt, een sterk politieke inslag heeft en pretendeert zowel de geestelijke waarden als de materiële omstandigheden van het menszijn te omvatten — en daarmee de onwaarschijnlijkheid van slagen in zich bergt — dan zal het totaaleffect zijn dat een pijnlijker besef van onze bestaansmoeilijkheden groeit, terwijl een bittere nasmaak van frustratie achterblijft. Als gevolg hiervan zullen gevoelens opkomen van onbestemde angst, misschien wel van schuld, waarvoor de mens een uitweg wil zoeken door ze te sublimeren en te richten op een zondebok, waaraan het falen van het streven om de turbulente omgeving onder controle te krijgen, kan worden geweten.

In wezen is dit wat na twee wereldoorlogen is geschied. In 1918 hielden de Veertien Punten van President Wilson onvoldoende rekening met de ingewikkeldheid van het politieke en economische wereldbestel, in het bijzonder in Europa. Een reflectie hiervan waren de persoonlijke

ervaringen van de President tijdens de Parijse vredesbesprekingen. Toen het Amerikaanse volk zich realiseerde dat het werd meegesleept in een richting waarin het voorsnog gevoelsmatig en conceptueel niet kon meekomen, reageerde het in een golf van isolationisme. En in het gedesillioneerde Europa gaf men zich er rekenschap van dat een nieuwe en betere wereld nog niet in zicht was, en dat het betalen van oorlogsschulden even onaantrekkelijk was als het verrichten van herstelbetalingen. Daarbij werd de omstandigheid dat de Verenigde Staten tezelfdertijd leningen aan Europese landen verstrekten om hen in staat te stellen aan de bestaande verplichtingen te voldoen ondervonden als een pijnlijke herinnering aan het overnemen door Amerika van Europa's vroegere rol van internationale crediteur.

Na de tweede wereldoorlog waren de verwachtingen van Europa nog hoger gespannen en veel meer omvattend; ze waren ook nog meer uitgesproken gericht op Amerika. Des te groter was de ontgoocheling. De Franse socioloog Michel Crozier heeft het zo voortreffelijk onder woorden gebracht: toen het volmaakte recept voor een betere wereld niet werd gevonden, bestond de Europese reactie daarin dat men zich ging beschouwen als rijk aan ideeën, maar arm aan methoden en middelen om die ideeën te verwezenlijken. Zulke methoden en middelen zouden wel te vinden zijn in Amerika, waar ze — zo dacht men — de zuiver materiële consequenties vormden van Amerika's rijkdom. Een teleurgesteld Europa, jaloers op die geweldige rijkdom — overigens de bron van de Marshall-dollars — zocht en vond soelaas in zijn erfenis van als

een probleem van langere duur. Het is dan ook onwaarschijnlijk, dat uittrekking van f. 500 mln. op de rijksbegroting, zoals door de vakbeweging is voorgesteld, naast de reeds gevoteerde f. 600 mln. op korte termijn tot de gewenste resultaten zal leiden. Er zal, over meerdere jaren gespreid, geld moeten worden uitgetrokken voor de aanpassing van de structuur van onze produktie aan de zich wijzigende omstandigheden, waarbij voor de financiering dekking zou moeten worden gezocht in de sfeer van de belastingen. Uit een oogpunt van bestedingsinflatie zou deze procedure neutraal zijn en geen belemmering vormen voor het opheffen van de overbesteding bij de overheid.

SLOTOPMERKINGEN

1. Aan de internationale monetaire vraagstukken, die in het jaarverslag worden behandeld, is in het voorgaande geen aandacht besteed, omdat dit in feite een onderwerp apart vormt.

2. De overbesteding in Nederland zal moeten worden overwonnen door een achterblijven van de groei der bestedingen bij die van het nationaal inkomen, niet zozeer om onze goud- en deviezenreserve aan te vullen als wel om bij te dragen tot een matiging in de loonkostenontwikkeling en om ruimte te maken voor ons aandeel in de ontwikkelingshulp.

3. Er zal naar moeten worden gestreefd onze concurrentiepositie te verbeteren, maar niet meer dan nodig is om onze internationale marktpositie te handhaven. Bij een verdergaande verbetering van onze concurrentiemarge zouden wij in feite onze produkten te goedkoop gaan verkopen, zoals tegen het eind van de jaren vijftig het geval was.

4. Bij het beleid tot herstel en handhaving van het economisch evenwicht in onze volkshuishouding zal een zo gespreid mogelijke hantering van de verschillende economisch-politieke instrumenten moeten worden nagestreefd. Elke eenzijdigheid in het gebruik van de instrumenten moet worden voorkomen.

G. de Man

superieur beschouwde waarden.

Ruw werd Europa echter wakker geschud door de economische gevolgen van een sterk toenemende stroom van Amerikaanse investeringen. Om de ernst van de toestand te schilderen schreef Servan-Schreiber zijn boek *Le Défi Américain*, waarin hij in met emotie geladen bewoordingen de Europese naties te wapen roept. Het is nu wel een heel andere toestand dan in de tijd toen de plannen voor de Europese Gemeenschap werden ontwikkeld. Er bestond destijds bij vele gezaghebbende personen de overtuiging dat er meer dan ooit behoefte zou zijn aan Amerikaans kapitaal voor het uitbreiden en moderniseren van de Europese industrie. In de loop van de laatste jaren echter is veel en soms fel verzet gerezen tegen de Amerikaanse investeringen, in die mate zelfs dat wel de eis is gesteld dat aan deze dollars van regeringswege de toegang zou worden ontzegd.

Het is de verdienste van Servan-Schreiber dat hij zich niet in deze val heeft laten lokken. Hij waarschuwt de lezers van zijn boek dat Europa geen profijt zou hebben van het sluiten van de grenzen voor Amerikaanse investeringsgelden en zakenlieden. Zoals hij terecht stelt, moeten de Europese ondernemingen lering trekken uit concurrentie met Amerikaanse ondernemingen. Door sommige traditionele waarden waarop Europa zich in alle gemoedsrust had verlaten haalt hij een forse streep; in de plaats daarvan geeft hij een aantal waardevolle suggesties voor verbeteringen op een breed gebied, dat zich uitstrekt van technologie tot het gebruik van menselijke hulpbronnen.

Dat het boek niet erg diep ingaat op de problemen van het bedrijfsleven zelf was te verwachten; zoals het nu is appelleert het aan een véél bredere lezerskring. Dat het bestaande feiten soms nogal onnauwkeurig weergeeft, moet vermoedelijk worden geweten aan de journalistieke ijver van de auteur, die met zijn boodschap geen ogenblik langer kon wachten. Vooral op het gebied van investeringsstatistieken kan niet voorzichtig genoeg met cijfers worden omgesprongen. Want het maakt natuurlijk wel enig verschil of in 1965 — volgens Schreiber — de geaccumuleerde directe Amerikaanse investeringen in de Duitse Bondsrepubliek \$ 2 mrd. bedroegen op een bedrag van \$ 3,5 mrd. aan op de beurs genoteerd totaal nominaal aandelenkapitaal, of dat deze getallen \$ 2,5 mrd. resp. \$ 6 mrd. zijn zoals uit officiële gegevens valt af te leiden. Bovendien geven ook deze laatste cijfers de werkelijke situatie niet correct weer; belangrijke afwijkingen komen voort uit het feit dat slechts ongeveer de helft van de Duitse industriële investeringen ter beurse staat genoteerd en er nog onbekende, niet te verwaarlozen hoeveelheden teruggeploegde winst en geleend kapitaal zijn.

EUROPESE MACHT

Veel belangrijker is echter Servan-Schreibers visie op het lot van Europa bij niet-opvolging van zijn voorstellen. Zijn voorspelling is dat Europa dan binnen afzienbare tijd een Amerikaanse satelliet zal zijn: „Als wij accepteren dat de grote beslissingen op het gebied van industriële vernieuwingen en technologische doorbraken — beslissingen die ons rechtstreeks aangaan — zullen worden genomen in Washington, New York, Harvard, Detroit, Seattle, en Houston, dan moeten wij er ons ook terdege rekenschap van geven dat Europa geen vernieuwingscentrum meer kan zijn, dat Europa's rol als beschavingsbrandpunt is uitgeleefd”.

Aan de diepe indruk die dit deprimerend toekomst-

beeld wel op de Europeaan moet maken, aan de voorstelling van zaken als zou de strijd onvermijdelijk moeten eindigen met de totale ondergang van een der partijen, ontleent de oproep tot actie zijn dringend karakter — en dat is juist de bedoeling. Deze constatering nu voert ons terug naar het uitgangspunt, waar immers gewezen is op het gevaar van Utopische systemen die bij falen niet anders kunnen leiden dan tot een irrationeel zoeken naar een zondebok.

Het is namelijk zo dat Servan-Schreiber zich niet beperkt tot het signaleren van tekortkomingen in het Europese bedrijfsleven; hij noemt weliswaar, verbeteringen in de technologie, legt een juiste nadruk op de noodzaak van gebruik, inplaats van bezit, van hulpbronnen, en verleent een waardevol reliëf aan het belang van de toepassing der maatschappijwetenschappen in de onderneming, maar vervolgens schiet hij daar ver voorbij en vervagen deze facetten in het vuur waarmee hij pleit voor de redding van Europa — een redding die volgens hem alleen mogelijk zal zijn indien het zich zijn oude, trotse rol van beschermer en schepper van cultuur, van centrum van wereldmacht herinnert en er naar streeft die weer op zich te nemen. „Ik ben een tegenstander van de Atlantische idee”, zo verklaarde hij onomwonden tijdens een recente bijeenkomst. En in zijn boek schrijft hij: „Op deze wijze (door een geleidelijke doorvoering van het economisch principe van de Gemeenschappelijke Markt) opent zich een uitgestrekt gebied voor ruilhandel en voor de productenverkoop van grote industriële ondernemingen, dat wil zeggen ten gerieve van de gehele Amerikaanse industrie en van hooguit tien Europese ondernemingen. Maar waar blijft bij dit alles Europa's macht?”.

Schreiber laat weinig twijfel bestaan over zijn gevoelens ten opzichte van Generaal de Gaulle. Voor hem geen Europa der Vaderlanden, maar liever vandaag dan morgen een Europese huwelijksvoltrekking in federatieve zin. Men zou hier gevoeglijk kunnen vragen: maar waar blijft bij dit alles Europa's ziel? Hier komt duidelijk hetzelfde machtsmotief naar voren dat de Generaal zelf zo sterk laat uitkomen in zijn *Mémoires*, bijvoorbeeld als hij een toespeling maakt op de gewelddadige tonelen die door afwezigheid van geregelde troepen plaatsvonden in pas bevoegde gebieden van Frankrijk: „Ik had natuurlijk voor troepen kunnen zorgen door uit Afrika gerepatrieerde strijdkrachten naar die gebieden te dirigeren. Maar zodoende zou ik de Franse legers van het eigenlijke slagveld hebben weggehouden, en hun aandeel in de overwinning hebben verkleind. Ik heb dan ook het risico van meer of minder heftige uitbarstingen genomen, omdat ik in geen geval een dergelijke rampzalige afwezigheid bij de eindoverwinning kon gedogen”.

Vanzelfsprekend heeft het geen zin iets af te doen aan de uiterst belangrijke rol van de factor macht in politieke verhoudingen. Integendeel; macht kan immers een solide basis vormen voor het opbouwen van begrip en evenwicht. Daartoe is evenwel een noodzakelijke voorwaarde dat die macht zelf op stevige en realistische fundamenten rust. Het mag sterk in twijfel worden getrokken of in Europa aan deze voorwaarde in voldoende mate is voldaan. De Europese heimwee naar macht kan in meer dan één opzicht tot gevaarlijke consequenties voeren. Onlangs heeft de Amerikaan Harold Van B. Cleveland de Atlantische idee besproken met betrekking tot Europese machtsaspiraties. Uit zijn helder en objectief betoog kan men afleiden dat één van die onaantrekkelijke consequenties — niet in de laatste plaats uit een oogpunt van militaire

veiligheid — zeer wel een wederopleving van het Amerikaanse isolationisme zou kunnen zijn.

Maar ook als wij ons bepalen tot het zakenleven worden de gevolgen van de machtscultus er geenszins aantrekkelijker op. De vaak door Schreiber aangehaalde Hermann Kahn slaat de spijker op de kop als hij meent dat het nog lange tijd zal duren voor en aler een echte Europese Gemeenschap zal zijn gegroeid. Maar — zo merkt hij scherpzinnig op — het bestaan daarvan zou tenminste die excuses uit de wereld kunnen helpen, waarachter de Europese industrie en wetenschap zich nu trachten te verschuilen als het gaat om een verklaring voor hun achterstand, namelijk onvoldoende afmeting en gebrek aan regeringssteun.

Aan Utopische plannen zoals die van Schreiber is altijd het lot der mislukking beschoren. Op zichzelf kan men dan nog spreken van een nuttige intellectuele oefening. Erger is dat massa's mensen die mislukking zullen ondervinden als een eigen frustratie. Het lijdt geen twijfel of de Verenigde Staten van Amerika zullen, nog meer dan thans reeds het geval is, universele zondebok zijn. Het resultaat zal zijn een toenemende vervreemding tussen Europa en Amerika; er kan rustig gesteld worden dat wij daar beslist geen zijde bij zullen spinnen. Ergens in zijn boek maakt Servan-Schreiber de opmerking dat onteigening van Amerikaanse ondernemingen in een Europees land niet ten voordele van Europa zou zijn, omdat de navelstreng met de moederonderneming zou worden doorgesneden, met het gevolg dat slechts een bloedeloos, verschrompeld ding zou overblijven. Het is bevreemdend dat Schreiber blijkbaar geen oog heeft voor een dergelijk gevaar dat — mutatis mutandis — schuilt in de vorming van een Europees blok.

DOE-HET-ZELVERS IN HET BEDRIJFSLEVEN

Laten we deze meer algemene beschouwingen even rusten, om terug te keren tot de behoeften van het bedrijfsleven per se. Kan dan worden geconstateerd dat Servan-Schreiber zich pragmatisch opstelt? Dat hij in het als een spiegel aan ons voorgehouden Amerikaanse voorbeeld de essentie van het succes aanwijst, de katalysatoren van de groei belicht? Slechts ten dele. Want onweerstaanbaar wordt hij aangetrokken door machtige, allesomvattende systemen. De „technostructuur” en de technocratie die J. K. Galbraith beschrijft in zijn nieuwste boek *The New Industrial State* zijn voor de schrijver van *Le Défi Américain* de sleutel tot de economische prestaties van Amerika. En zodoende dringt hij Europa organisatievormen op die in wezen zijn ontsproten aan het brein van de theoreticus Galbraith, terwijl hij tegelijkertijd het particulier ondernemerschap aanwrijft dat het de fut niet heeft — ja, misschien zelfs niet het recht — om de uitdaging aan te nemen. Dit betekent dus dat Schreiber wenst dat het initiatief dat juist de grondslag heeft gelegd voor Amerika's economische prestaties in Europa wordt onderdrukt in plaats van aangemoedigd; dat het bureaucratisch element dat in Europa's naties zo welig tiert, de overhand krijgt.

Wat Galbraith beschrijft zou wel eens tot een werkelijke bedreiging kunnen uitgroeien, maar daar staat tegenover dat in de Verenigde Staten pluralistische en pragmatische krachten bestaan, onderstromingen die zullen leiden tot het instorten van monistische bouwzels. Zulke krachten zijn er ongelukkigerwijze weinig in Europa, dat een geschiedenis heeft waarin neigingen tot een Leviathaans idealisme en veelomvattende theoretische systemen vallen te bespeuren. Zij die vertrouwen stellen in zulke systemen begroeten de komende heerschappij van informatie en computer met onverdeeld enthousiasme. Voor J. J. Servan-Schreiber is de komst van het informatietijdperk zowel belichaamd-in de dreiging die IBM heet als in de schone belofte van de volmaakte berekening in het kader van de „soepele Franse planmethode”. Voor vele intellectuelen houdt deze ontwikkeling in dat er een eind zal komen aan hun onzekerheid, aan de hinderlijke, ontsierende gebreken van hun theoretische modellen. Het is echter te hopen dat ook vele mannen en vrouwen op deze aarde, waarvan (d.w.z. van die aarde) zij economisch gesproken meer zouden willen genieten, maar wier verlangen naar individuele vrijheid nog groter is, zich zullen realiseren dat *informatie weliswaar de bouwsteen der vooruitgang is, maar evenzeer het cement van de macht.*

Waar wezenlijk behoefte aan bestaat, is een pragmatisch antwoord op de Amerikaanse uitdaging, in de vorm van nuttig sociaal-economisch doe-het-zelf-werk. Zulk werk ligt overal in grote hoeveelheden te wachten om gedaan te worden: in elke onderneming, in de groeiende Gemeenschappelijke Markt, in de internationale zakenwereld. Wie zijn dagelijks werk in het bedrijfsleven heeft, constateert dat de onderneming grosso modo achter de ontwikkelingen in de omgeving aan loopt, maar hij kan ook aanpassingen waarnemen, veelsoortige overgangen van een gesloten naar een open systeem. Dat Schreibers werk een confrontatie met de harde werkelijkheid inhoudt is een verdienste. Maar het kan tot onherstelbare schade leiden indien een pleidooi voor een beter gebruik van menselijke hulpbronnen al bij voorbaat en categorisch de ondernemer buitensluit. Want in wezen betekent ondernemen: invoeren van het nieuwe in de maatschappij, wagen, initiatief nemen; die creativiteit en dat hanteren van vernieuwing zijn zowel nodig bij het verwerken van wetenschappelijke informatie als bij het organiseren van produktieve gehelen van fondsen, kapitaalgoederen, mensen en informatie.

Ondernemerseigenschappen kunnen niet gemist worden, niet in kleine, groeiende bedrijfjes en niet in enorme groeiende ondernemingen. Zowel in kleine zaakjes ergens in de provincie als in internationale concerns hebben leiders en specialisten de handschoen opgenomen, de Amerikaanse uitdaging met succes aangenomen. Dat zijn de Europeanen die zich ondernemers tonen. Er is nog een massa doe-het-zelf-werk te verrichten, werk voor mensen die niet wensen te wachten tot een ander het voor hun doet, voor mensen die in zich hebben een combinatie van scheppingsdrang en daadkracht.

Dr. Ir. H. van der Haas

(I.M.)

 N.V. SLAVENBURG'S BANK

Enkele aspecten van de industriële achterstand in Europa

Op 11 en 12 maart jl. vond in Parijs de derde bespreking plaats van de OESO-Ministers, die verantwoordelijk zijn voor de wetenschap en technologie. Het doel van deze bijeenkomst is in het bijzonder geweest nader in te gaan op de verschillende aspecten, welke zijn verbonden aan de zgn. technologische kloof tussen de Lidstaten van de OESO, vooral die tussen de Europese landen en de Verenigde Staten.

Het begrip „technologisch kloof” is in de literatuur niet steeds scherp omlijnd; dit geeft aanleiding tot verwarring. Helaas heeft de hierbedoelde ministersconferentie deze onduidelijkheid niet opgeheven, omdat op deze conferentie een begripsomschrijving is gebruikt die langzamerhand in brede kring is verlaten. Een aantal belangrijke auteurs is namelijk op dit gebied naar elkaar toegegroeid wat de gebruikte begrippen betreft. Ik moge hier o.a. noemen Diebold, Knoppers, Meynen en Schaetzel. Meynen spreekt over de commerciële toepassing van wetenschappelijke uitvindingen. Daarbij wordt dus ook de marketing betrokken, maar zeer terecht de research uitgesloten ¹⁾. Een recente omschrijving is te vinden in een artikel van Knoppers in *Interplay* (no. 9, april 1968). Daarin wordt technologie gedefinieerd als de praktische toepassing van wetenschappelijke uitvindingen, dus exclusief wetenschappelijke research én marketing ²⁾.

Ter verduidelijking dient men in het algemeen drie fasen te onderscheiden. Allereerst de *research*, het werkelijke onderzoek, dat de bron is voor de *technologie*, de tweede fase. Daar wordt dan onder verstaan de researchresultaten omzetten in produkten. De derde fase is tenslotte het op de markt brengen van het produkt: de *marketing*. Voor deze drie fasen is in de verschillende landen per produkten-groep een uiteenlopend beeld te vinden. Er zijn gebieden, waar de Europeanen voor zijn op de Amerikanen. Ook in andere werelddelen zijn de resultaten sterk verschillend. Bij de scheepsbouw bijv. is Japan op Amerika vooruit. Op radiologisch terrein heeft Europa weer een voorsprong. Voor elektronen-microscopen heeft Europa een groot deel van de wereldmarkt. De opname-camera's van de kleuren-televisie in Amerika zijn van Nederlands fabrikaat, daar deze beter zijn dan die van R.C.A. en General Electric. De optische industrie in Europa kan zich goed meten met de Amerikaanse. Agfa-Gevaert handhaaft zich tegenover Kodak en zo zijn nog tal van andere voorbeelden te noemen. Interessant in dit verband is, dat de apparatuur op Cape Kennedy geheel in Europa zou kunnen worden gemaakt. Het voordeel van Amerika is hier echter, dat men verder is in „advanced technology”. Daarom kan de Cape Kennedy-apparatuur tot één werkend systeem worden geïntegreerd, waartoe Europa nog niet in staat is.

Prof. Dr. H. B. G. Casimir heeft op al deze punten herhaaldelijk gewezen, o.a. in het tijdschrift *De Nederlandse Industrie* (1 maart 1967). Ook Mr. J. Meynen heeft in zijn rede te Brussel van 11 mei 1967 eraan herinnerd, dat nylon-6 een echte Duitse vinding is. Polyester komt uit Engeland, polythyleen, alsook polypropyleen komen uit Italië en de polyvinylchloride en polystyreen worden het eerst in Duitsland aangetroffen. In het algemeen moet echter worden erkend dat, wanneer men het totaalbeeld overziet, Amerika een voorsprong heeft.

Teruggrijpend naar de bovengenoemde definitie moet helaas worden vastgesteld, dat de OESO-conferentie deze hierboven gebruikte eenvoudige begripsomschrijving niet heeft gevolgd, maar voor het begrip technologie een veel ruimere omschrijving heeft gekozen: „technological gap symbolizes a complex of differences in contemporary social, economic and industrial development, in a world where new knowledge is increasingly the product of organized scientific and technological effort” ³⁾. Deze definitie is veel te ruim, omdat ieder verschil in ontwikkeling op economisch en sociaal terrein als onderdeel van de technologie wordt gezien, terwijl naar mijn mening al deze verschillen tezamen de industriële achterstand — of voorsprong — bepalen. Knoppers noemt dan ook terecht de som van deze factoren „the technostructure gap”, welk begrip overigens is ontleend aan Galbraith ⁴⁾.

DE FACTOREN WELKE DE INDUSTRIËLE ACHTERSTAND BEPALEN

I. ONDERWIJS

Uit de OESO-statistieken ⁵⁾ kan worden opgemaakt, dat in Amerika 7,6 pCt. van de arbeidskrachten universitaire studies heeft voltooid. In de EEG ligt dit cijfer onder de 3 pCt. Wanneer men de H.T.S. en de Duitse ingenieurscholen meerekent, komt het percentage iets boven deze 3 uit. Cijfers uit het begin van de jaren zestig wijzen uit, dat in Amerika meer dan 11 pCt. van de arbeidskrachten zestien of meer jaren opleiding heeft genoten. In Noord-West-Europa was dit percentage iets meer dan 3 ⁶⁾. Het aantal universiteitsstudenten bedraagt op

¹⁾ Rede te Brussel op 11 mei 1967.

²⁾ „..... technology is defined as the reduction to practical use of scientific advances”.

³⁾ OESO: *CMS*, 1968, 2, blz. 23.

⁴⁾ J. K. Galbraith: *The New Industrial State*, Londen 1967.

⁵⁾ OESO: *CMS*, 1968, 4: „Gap in technology between member countries. Analytical report”.

⁶⁾ J. Robert Schaetzel: Rede te Düsseldorf, 22 februari 1968.

dit moment in Amerika 31 per 1.000 inwoners. In Europa varieert dit aantal per land van 6 tot 10 per 1.000 inwoners (Knoppers in *Interplay*).

Naar bekend, werkt het opleidingssysteem in Amerika sterk specialiserend. Het geeft meer gelegenheid tot natuurlijke selectie met als gevolg, dat het rendement van de opleiding wordt verhoogd. Een zeer recent OESO-onderzoek naar het onderwijs in Nederland toont aan, dat in ons land tekortkomingen kunnen worden geconstateerd in het onderwijssysteem. Er wordt o.a. gerefereerd aan de Mammoetwet, die volgens de OESO-Commissie nog maar een eerste stap is op een lange weg, die moet leiden naar een meer doelmatig onderwijsstelsel, waarin verspillingen minder voorkomen en vergissingen in studiekeuze beter kunnen worden opgevangen. Trouwens ook op het gebied van het hoger onderwijs zijn in Nederland tal van verbeteringen aan te brengen. Zo vinden veelvuldig doublures plaats wat betreft onderzoek en specialisaties en kan ook een gebrek aan coördinatie worden geconstateerd. Het is hier niet de plaats dit punt verder uit te werken. Wel zij opgemerkt, dat de opleiding afsluit met een doctoraal examen, terwijl het doctoraat (de promotie) hiervan veelal nagenoeg geheel losstaat. Betere mogelijkheden op dit punt zouden kunnen worden gerealiseerd wanneer de doctorale studie zou worden verkort en daarnaast hieraan — voor meer begaafden — een langer durende doctoraatsstudie, 2½ jaar, afsluitend met promotie, zou worden gekoppeld, naar analogie van het Amerikaanse systeem.

Europa kent geen „business-schools”. Daarom zijn, wat de opleiding voor management betreft, veel bedrijven genoodzaakt hun mensen naar Amerika te zenden. De Europese Commissie zegt hierover in haar Memorandum van 20 maart 1967 ⁷⁾: „In vele gevallen moet worden gewezen op de onvoldoende opleiding van de staf, wat betreft het begrip voor de ontwikkeling van de technologie, de methoden voor risico-berekening, de ondernemingsgeest, het nemen van snelle beslissingen alsmede op de betrekkingen van de onderneming met de overige sectoren van het onderzoek”. De conclusie ligt dus min of meer voor de hand, dat wij deze lacune in Europa moeten gaan opvullen. Het moet toch te verwezenlijken zijn ook in dit werelddeel op de universiteiten een dergelijke studie in het scala van mogelijkheden op te nemen. In dit verband moge ook in het bijzonder de aandacht worden gevestigd op het volgende. De scheiding tussen technische en bedrijfs-economische universitaire opleidingen is een groot nadeel voor de industriële realiteit. Technische en economische aspecten dienen — ook reeds in de opleiding — dermate geïntegreerd te zijn, dat de managers naast de techniek ook de bedrijfseconomie beheersen. Hierdoor wordt bereikt, dat aan de economische aspecten in de technische „design” en „lay-out” reeds recht wordt gedaan in de fase van „pre-natale” vormgeving van projecten en plannen. In de Europese industrie is de technische structuur vaak teveel een a priori gegeven, dat als zodanig los staat van de economische context.

II. INDUSTRIE EN WETENSCHAP

In Europa heerst een gebrekkig contact tussen economie en wetenschap, of beter gezegd tussen industrie en universiteit. In Amerika is dit contact zeer intens, hetgeen tot resultaat heeft, dat de onderzoekingen op de universiteiten dikwijls veel meer gericht zijn dan in Europa. Knoppers zegt in een van zijn publikaties: „It is interesting and significant that by far the majority of these new ventures

were started in close proximity to a prominent university, one which is a centre for research and development in the particular field of science” ⁸⁾. In dezelfde geest zegt Schaetzl in zijn rede van 22 februari jl.: „I was told recently by the Head of the Chamber of Commerce of a major American city that the lack of a first class university in his area, had seriously hampered the efforts of the city to attract new, sophisticated high-growth industry to the city”. In Europa is de inrichting van het hoger onderwijs weinig geëigend om research door de universiteiten in samenwerking met het bedrijfsleven en gericht op praktische behoefte een kans te geven.

In verband met de verhouding industrie-wetenschap is het nuttig enige aandacht te besteden aan de zgn. „brain-drain”. In de jaren 1962 t/m 1966 zijn uit Europa meer dan 11.150 ingenieurs en andere afgestudeerden in de exacte wetenschappen (exclusief de medici) geëmigreerd naar de V.S. Hiervan waren er meer dan 3.000 uit de EEG afkomstig en ca. 400 uit Nederland. Een interessant cijfer vormt ook het aantal emigranten als percentage van het aantal afgestudeerden in hetzelfde jaar. Dit percentage bedroeg in 1959 voor Nederland voor ingenieurs 21,8; het is in de jaren 1962 tot 1966 gezakt. Voor West-Europa bedroeg dit percentage in 1959 8,7 ⁹⁾. Duidelijk is, dat de condities waaronder wordt gewerkt aanmerkelijk moeten verbeteren, wil men de afgestudeerden in eigen land behouden. Het gaat in de eerste plaats niet om financiële verbeteringen, hoewel deze natuurlijk een rol spelen, maar vóór alles om de mogelijkheid om op wetenschappelijk gebied creatief te kunnen zijn en om de kennis die men heeft, te kunnen gebruiken. De outillage en de assistentie waarmee wetenschapsmensen in Amerika kunnen werken is in het algemeen zo veel beter en efficiënter, dat de resultaten van een onderzoek veel sneller herkenbaar zijn. Dit heeft al direct zijn uitwerking op de economie, maar het geeft ook een gevoel van grote bevrediging aan diegenen, die met het onderzoek bezig zijn. Een andere oorzaak van de „brain-drain” is het feit, dat bepaalde categorieën afgestudeerden geen werk in Nederland kunnen vinden, omdat er nog te weinig industrieën bestaan, welke die kennis kunnen verwerken. Prof. Dr. J. Kistemaker heeft hiervoor als voorbeelden gegeven de geofysica en -chemie, de biofysica en -chemie, de astrofysica, de ruimtfysica, de medische fysica, informatiekunde en de „computer-” en „proces”-wetenschap ¹⁰⁾. Het omgekeerde is ook het geval. De universitaire opleiding voorziet veelal niet in bepaalde vakken, omdat er toch geen „materiële” belangstelling voor bestaat.

Zoals tot uitdrukking gebracht in het reeds eerder genoemde Memorandum van de Europese Commissie kan hier bovendien ter afsluiting van deze paragraaf worden gesteld, dat het noodzakelijk is:

- a) veelvuldiger contacten tot stand te brengen tussen universitaire en andere onderzoekcentra enerzijds en de industrie anderzijds;
- b) de uitbreiding van contacten tussen de onderzoekcentra van de Lidstaten te bevorderen teneinde een

⁷⁾ Memorandum betreffende de vraagstukken in verband met de wetenschappelijke en technische vooruitgang in de Europese Gemeenschap.

⁸⁾ Cambridge, 31 maart 1967.

⁹⁾ Walter Adams en Henri Rieben: *L'exode des cervaux*, Lausanne 1968, blz. 62 en 302.

¹⁰⁾ Prof. Dr. J. Kistemaker: rede 6 februari 1968 voor het Defensie Studiecentrum te Den Haag en rede 12 maart 1968 voor het Studiegezelschap voor Economische politiek te Wassenaar.

betere coördinatie van de onderzoeken en de uitwisseling te bereiken. Hoog gespecialiseerde centra zouden dienen te worden belast met de bevordering van uitwisselingen en met de vergelijking van de programma's;

- c) Europese centra op te richten voor de verspreiding van wetenschappelijke informatie.

III. INDUSTRIE EN OVERHEID

Het behoeft nauwelijks te worden betoogd, dat de bijdrage van de overheid voor onderzoek en ontwikkeling van door-slaggevende betekenis kan zijn om tot bepaalde activiteiten te komen. In het nieuwe budget is in Amerika voor ontwikkelingsprojecten \$ 17,3 mrd. uitgetrokken. Recente statistieken geven aan, dat de Verenigde Staten jaarlijks meer dan \$ 25 mrd. aan research en ontwikkeling uitgeven, terwijl Europa iets meer dan \$ 10 mrd. hieraan spendeert (Knoppers in *Interplay*). Het lijkt geen twijfel, dat dit grote verschil ook in de industriële resultaten afleesbaar is.

Er wordt wel eens aan de toepasbaarheid voor civiele doeleinden van de ruimtevaart- en defensieresearch getwijfeld. Toch zijn er duidelijk voordelen uit te putten, hetgeen ook aanwijsbaar is. Men denke bijv. aan:

- a) de opdracht zelf, die door de overheid aan een particulier bedrijf wordt gegeven;
- b) het onderzoekapparaat met specialisten en uitrusting, dat ook voor andere doeleinden is te gebruiken;
- c) de zgn. „fall-out”, d.w.z. de directe toepasbaarheid van resultaten in de civiele sector.

In Amerika wordt op deze wijze een groot deel van de vernieuwing en het onderzoek door de overheid gefinancierd. Bij een vergelijking van deze situatie met de toestand in Europa zegt de Europese Commissie hierover: „In Europa heeft het economisch beleid in een zeer grote mate geleid tot de instandhouding van in malaise verkerende sectoren onder in economisch opzicht weinig rationele voorwaarden. Aldus werden de beschikbare middelen voor de nieuwe sectoren met groot technologisch ontwikkelings-potentieel sterk gereduceerd”¹¹⁾. Hieruit volgt dus zonder meer, dat dit beleid zal moeten worden omgevormd tot een gezonde lange-termijnplanning en steun aan de juiste projecten met toekomst. In dit verband moge worden opgemerkt, dat het zeer is toe te juichen, dat in Nederland op het Ministerie van Economische Zaken sedert augustus 1967 een afzonderlijk Directoraat voor industriële research en structuur is ingesteld.

Meynen wijst in zijn reeds eerder genoemde rede op het feit, dat men in regerings- en politieke kringen een onderneming meer ziet als een sociaal instituut dan als een slagvaardig strijdorgaan, dat in de vrije economie van het Westen zijn plaats telkens opnieuw moet veroveren en bevestigen door winst te maken. Het zou te ver voeren op dit punt dieper in te gaan, daar de zojuist geponeerde stelling een meer verfijnde uitwerking behoeft. Met handhaving van het winstmotief dient een en ander te worden gezien tegen de achtergrond van de „survival”, zoals Galbraith dit uitvoerig in *The New Industrial State* uitwerkt. Werkgelegenheidsoverwegingen en het nemen van risico's op het terrein van onderzoek en ontwikkeling, alsook risico's, passend bij een modern beleid t.o.v. de ontwikkelingslanden, zullen het winstbegrip in een ander daglicht stellen dan gebruikelijk was in de liberale economie, zonder nochtans de noodzaak tot het maken van winst als fundamenteel uitgangspunt aan te tasten.

In verband met de bevordering door de overheid van de

industriële vooruitgang, is ook van groot belang, dat de mogelijkheden voor zelffinanciering in Europa worden verbeterd. Hierbij moet niet alleen worden gedacht aan fiscale faciliteiten bij uitbreiding van industrieën, maar ook, aan maatregelen, die „onderzoek en ontwikkeling” fiscaal aantrekkelijk maken, bijv. afschrijving.

IV. MANAGEMENT

Bij het onderwijs is management reeds ter sprake gekomen, maar er zijn nog andere factoren, die op management invloed uitoefenen. Belangrijk is bijv. de vraag, waar de basis ligt van het verschil in management tussen Europa en de Verenigde Staten. De Amerikaanse industrie heeft zolang zij bestaat een zeer grote binnenlandse markt gehad. Amerika kent daarom veel bedrijven van werkelijk grote omvang. De grootte van bedrijven speelt zonder twijfel een belangrijke rol bij de risico's, welke de management van deze bedrijven durft te nemen voor nieuwe projecten en verdere expansie. Wat betreft de „managerial gap” is juist het denken in grotere dimensies beslissend. Hier hebben de Amerikanen door hun industriële traditie een duidelijke voorsprong. De weg, die door dit voorbeeld wordt aangegeven, loopt in de richting van een werkelijke gemeenschappelijke markt, van een economische unie, waarvan de verwezenlijking in Europa helaas nog lang op zich zal laten wachten.

Interessant op het terrein van de management is een uitspraak van Diebold, waarin hij over Europa zegt: „There is also a tradition, which prevents the dismissal of managers, except for the grossest blunders, and which discourages risk-taking, because the failure to innovate is not considered a cause for censure, while the failure of an innovation might be”¹²⁾. Dit geldt zeker niet voor alle industrieën. Bovendien zijn er vele belemmerende factoren voor management, zoals bijv. het feit dat het veelal zeer moeilijk is risicodragend kapitaal aan te trekken. Op dit laatste wordt ook gewezen in de OESO-documenten van de Ministersconferentie van 11 en 12 maart jl. te Parijs¹³⁾.

Belangrijk is het beleid van management t.a.v. de research en ontwikkeling. Het is een lange weg van het fundamentele onderzoek naar de afzet van het eindproduct. Op deze weg zijn management en research ten nauwste met elkaar verbonden en is de research van management afhankelijk. Men kan zeker stellen, dat in Europa een tekort te constateren valt aan durf en agressiviteit, waarmee technologische revolutionaire vindingen worden aangepakt en door management ondersteund. Natuurlijk bestaan hierop uitzonderingen. Bovendien zijn er bepaalde omstandigheden van externe aard, die een optimaal verwezenlijken in de weg staan, maar in haar algemeenheid is naar mijn mening deze stelling juist. Hier ligt een belangrijke oorzaak van de industriële achterstand, al dan niet door de schuld van management zelf.

Tenslotte ben ik van oordeel, dat de lagere pensioneringsleeftijd voor managers (en arbeiders) in Amerika belangrijk is. Europa kampt over het algemeen met een gemiddeld „oud pakket” in de topmanagement, terwijl ook de leeftijd voor toelating tot management in het algemeen hoog ligt.

¹¹⁾ Memorandum 20 maart 1967, blz. 11.

¹²⁾ John Diebold: „Is the gap technological?”, in *Foreign Affairs*, januari 1968, blz. 281.

¹³⁾ OESO: *CMS*, 1968, 2 en 3: „Gaps in technology between member countries”.

V. STRUCTUUR VAN DE GEMEENSCHAPPELIJKE MARKT

Een van de belangrijkste middelen om op lange termijn de industriële achterstand in te lopen is de totstandkoming van een gemeenschappelijke markt op supranationale basis. In de vorige paragraaf wees ik daar reeds op. Een vergroting van de markt met een vrij verkeer van goederen, diensten, arbeid en kapitaal zal voor de industrie een geweldige stimulans en een vergroting van de expansiemogelijkheden betekenen. Met deze markt is reeds een begin gemaakt, maar er valt nog ontstellend veel te doen. Men slaat ook veelal een totaal verkeerde weg in. Dit wordt bijv. duidelijk aangetoond door het recente plan-Leber, dat voor Nederland funest is en volledig in strijd met letter en geest van het EEG-verdrag¹⁴⁾. Vele andere voorbeelden van staatssteun aan bedrijven of bedrijfstakken binnen de EEG zijn te noemen, welke de resultaten van het wegvallen van de douanegrenzen weer geheel of gedeeltelijk tenietdoen.

ServanSchreiber noemt in *Le défi américain* een groot aantal factoren, die de industriële achterstand van Europa bewerkstelligen. Als vijand no. 1 ziet hij het nationalisme. Het is van belang, dat een Fransman dit zo duidelijk onderkent. Zolang dit nationalisme niet verdwijnt, blijft Europa niet alleen bij Amerika ten achter, maar wordt deze achterstand steeds größer.

ENIGE DESIDERATA VOOR EEN EUROPESE INDUSTRIEPOLITIEK

De Europese Commissie is zich van de huidige onvolkomenheden van de gemeenschappelijke markt terdege bewust. Zij heeft in haar al enkele malen eerder genoemde Memorandum een aantal maatregelen voorgesteld, die noodzakelijk zijn om de gewenste integratie te verwezenlijken. Zij noemt o.a.:

- aanvaarding van de status van Europese onderneming en fiscale maatregelen, die de oprichting van bedrijven van optimale afmetingen in de Gemeenschap vergemakkelijken;
  - voorlichting aan de ondernemingen inzake de mogelijkheden, die worden geboden door de communautaire wetgeving op het gebied van de concurrentie voor overeenkomsten, die gericht zijn op onderzoek en vernieuwing;
  - Europees octrooi;
  - een vrij kapitaalverkeer;
  - opheffing van de technische belemmeringen (normalisatie);
  - non-discriminatie bij leveringsovereenkomsten van de overheid;
  - coördinatie van overheidsresearch;
  - bundeling van overheidsopdrachten;
  - coördinatie van overheidssteun;
- aan deze lijst zou ik nog gaarne willen toevoegen de harmonisatie van het vennootschapsrecht.

Voor een enkel punt dat hierboven is vermeld moge ik nog de bijzondere aandacht vragen. In de eerste plaats de *Europese vennootschap*. De Europese Commissie acht de aanvaarding van de status van Europese vennootschap gewenst. Er bestaat onderdaan een duidelijke behoefte aan de mogelijkheid ondernemingen te vormen, welke zijn aangepast aan de gemeenschappelijke markt. De nieuwe vorm van de Europese vennootschap moet een aansporing zijn tot internationale fusies en oprichting van gemeenschappelijke dochterondernemingen. In vele gevallen brengen inter-

nationale fusies nog grote moeilijkheden met zich mee. Oprichting van een gemeenschappelijke dochteronderneming is thans wel mogelijk, maar steeds blijkt dan toch de onbekendheid met het recht dat van toepassing is. De Europese Vennootschap houdt een uniforme rechtsvorm in, die in de Lidstaten zal worden erkend. De voordelen zijn legio. De commerciële activiteit en de mobiliteit zullen groter zijn, terwijl ook de toegang tot de kapitaalmarkt zal worden vergemakkelijkt. Het betekent, dat in het kader van de „economy of scale” een nieuwe rechtsvorm wordt geïntroduceerd, die aan de behoefte aan schaalvergroting, ook op juridisch gebied, recht doet wederen¹⁵⁾.

In dit verband verdient de aandacht, de *harmonisatie van vennootschapswetgeving en fiscale wetgeving*. Hier is nog veel werk te verrichten, van groot belang voor de industriële ontplooiing en dus van positieve invloed op de economische groei. Op 9 maart 1968 is de eerste richtlijn van de Raad van Ministers afgekondigd. Deze heeft betrekking op de toenadering van het vennootschapsrecht in de Lidstaten. Het is een eerste belangrijke stap op een moeilijke weg, waarbij het gaat om drie hoofdpunten. In de eerste plaats dienen bepaalde gegevens openbaar te worden gemaakt, zoals de oprichtingsakte, de statuten, de benoeming en het aftreden van leidende personen, alsmede de balans en de winst- en verliesrekening. Het is interessant hierbij aan te tekenen, dat de verplichting tot publikatie van de balans en de winst- en verliesrekening voor de vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid, alsmede voor de besloten N.V.'s naar Nederlands recht, wordt uitgesteld tot een nadere richtlijn is vastgesteld. Deze richtlijn zal dan aangeven de noodzakelijke coördinatie van de inhoud van de jaarstukken en een mogelijke ontheffing van de verplichting tot volledige of gedeeltelijke openbaarmaking van de hierbedoelde stukken, althans voor zover het bedrag van de balans dezer vennootschappen beneden een vast te stellen plafond blijft. In de tweede plaats gaat het in de eerste richtlijn over rechtsgeldigheid van rechtshandelingen van de vennootschap tegenover derden, terwijl in de derde plaats bepalingen zijn opgenomen over de nietigheid van vennootschappen. Op het stuk van het vennootschapsrecht zullen nog meer communautaire voorschriften volgen. In een binnenkort te verwachten tweede richtlijn wordt de bescherming en instandhouding van het vennootschappelijk kapitaal nagestreefd, o.a. waarborgen in verband met de oprichting en instandhouding van het vennootschappelijk vermogen, alsmede speciale regelen inzake kapitaalsverhoging en kapitaalsvermindering. Op fiscaal gebied is, zoals bekend, een uiterst belangrijke stap gezet op het terrein van de harmonisatie, te weten de communautaire wetgeving met betrekking tot de belasting op de toegevoegde waarde. Deze wetgeving wordt thans in de Lidstaten behandeld en zal binnenkort eveneens in de Tweede Kamer van de Staten-Generaal worden behandeld. Verder zijn aan de orde uiterst belangrijke vraagstukken van belastingtechnische aard.

¹⁴⁾ Artikelen 2, 3, 74, 76 en 92 e.v. van het EEG-verdrag.

¹⁵⁾ Voor een meer diepgaande behandeling van de verschillende aspecten welke zijn verbonden aan het creëren van een Europese N.V. moge worden verwezen naar het zgn. rapport-Sanders, alsook naar twee recente publikaties, die sterk de aandacht hebben getrokken, t.w. *De Naamloze Vennootschap*, nr. 11/12, februari-maart 1968 en het artikel van Mr. P. M. Storm in het (Belgisch) *Rechtskundig Weekblad*, nr. 28, 10 maart 1968, getiteld „Statuut voor een Europese Vennootschap”.

In het kader van maatregelen, welke nodig zijn voor de totstandkoming van de economische eenheid en de bevordering van de industriële ontwikkeling om de achterstand van Europa in te lopen, moet ook de aandacht worden gevestigd op de mogelijkheid van een *Europees octrooi*. Men kan het Europees octrooi op verschillende wijzen regelen. In de eerste plaats is het denkbaar, dat het Europees octrooi wordt ingebracht in een internationale open octrooi-conventie, m.a.w. in plaats van zes octrooiën voor zes Lidstaten is slechts sprake van één octrooi voor de Europese landen, naast gelijkwaardige nationale octrooiën van derde landen. Hier tegenover staat de constructie, welke beoogt een exclusieve Europese octrooi-conventie in het leven te roepen, waarmee derde landen zich kunnen associëren. De voorstanders van deze laatste opvatting zijn in het bijzonder geïnspireerd door de gedachte, dat het heilzaam is de industriële eigendom niet meer los te zien van anti-trust-bepalingen en beschouwen dan als de beste oplossing de inbouw van dat soort bepalingen in de octrooi-conventie zelf. Een dergelijke verbinding van anti-trust-regelingen met de industriële eigendom zou voor de Europese landen ook kunnen worden gelegd, indien men bij het systeem van de open octrooi-conventie tevens een afzonderlijke anti-trust-conventie in het leven zou roepen, welke dan voor de EEG-landen bepaalde anti-trust-maatregelen zou aangeven t.a.v. de industriële eigendom. Hoewel aan deze laatste mogelijkheid in wezen dezelfde bezwaren kleven als aan het exclusieve Europese octrooi, heeft men toch te maken met gescheiden zaken: enerzijds een open octrooi-conventie en anderzijds een anti-trust-reglement, dat op zijn eigen merites kan worden beoordeeld en eventueel dus afgewezen. De totstandkoming van een Europees octrooi is wenselijk, maar men moet er voor waken, dat in het octrooirecht niet een aantal regels worden binnengehaald (concurrentieregels), die vreemd zijn aan het wezen van de industriële eigendom en waardoor deze zou worden uitgehold. Deze opvatting wordt gesterkt door het recente Parke-Davis-arrest van het Hof van Luxemburg¹⁶⁾.

Nog één punt dat ik niet onbesproken wil laten: *het concurrentieregime* in de EEG. Een goede typering is te vinden in het kritische Advies van de Economische Commissie van het Europees Parlement over het Algemeen Verslag 1966 van de EEG-Commissie, waar staat geschreven: „Het is zinloos economische nuttige vormen van samenwerking slechts te bestrijden, omdat zij tevens een beperking van de mededinging inhouden. Een wijziging van de desbetreffende bepalingen van het Verdrag is niet nodig, maar misschien wel een herziening van de praktische toepassing daarvan in het kader van de algemene doelstellingen van de economische politiek der Gemeen-

schap”¹⁷⁾. De Europese Commissie blijkt inderdaad tot daden, die met het bovenstaande advies in overeenstemming zijn, over te gaan. Binnenkort zal in het *Publikatieblad van de Europese Gemeenschappen* een bekendmaking van de Europese Commissie verschijnen over overeenkomsten tussen ondernemingen welke niet onder art. 85 van het EEG-verdrag (over ondernemersovereenkomsten) vallen. Hieronder zullen o.a. overeenkomsten tot uitwisseling van kennis en ervaring, tot gezamenlijk onderzoek van markten en tot gezamenlijke statistische analyses begrepen zijn. Bovendien is er een categorale ontheffing in voorbereiding voor overeenkomsten die gezamenlijke research en ontwikkeling ten doel hebben. Overigens wil ik er nog wel op wijzen, dat de Europese Commissie zich er terdege van bewust moet zijn, dat op een ander gebied, nl. dat van art. 92 van het EEG-verdrag (steunmaatregelen van de staten) veel grotere distorsies van de concurrentie plaatsvinden dan op het terrein van art. 85 en dat, gezien ook de laatste ontwikkelingen in Frankrijk en Duitsland, op art. 92 meer de nadruk ware te leggen dan op de overige concurrentieregels.

SLOTOPMERKING

In dit artikel zijn enkele aspecten belicht, die de industriële achterstand van Europa ten opzichte van Amerika verklaren. Ik heb uiteengezet, dat dit verschijnsel niet universeel is en dat op menig onderdeel Europa niet bij anderen achterstaat. Uitgangspunt van deze beschouwingen was een nadere analyse van de zgn. technologische kloof, waaronder is te verstaan de praktische toepassing van onderzoekresultaten. Op dit gebied is in het algemeen zeker van een achterstand sprake. Bij een nadere uitwerking van de betekenis van het onderzoek voor de economische groei werd ook stilgestaan bij enkele andere, elkaar wederkerig sterk beïnvloedende, factoren die van wezenlijke betekenis zijn voor de industriële ontplooiing. Wil men op lange termijn werkelijk vooruitgang boeken, dan zal Europa zich politiek en economisch aaneen moeten sluiten. Slechts op grondslag van een gemeenschappelijke markt in Europa kan een industriepolitiek worden gevoerd, die in staat is aan de internationale concurrentie blijvend het hoofd te bieden. Enkele desiderata voor een dergelijke Europese industriepolitiek zijn in het bovenstaande aan een korte beschouwing onderworpen.

Mr. P. A. Blaisse

¹⁶⁾ Arrest van het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen van 29 februari 1968 over de prejudiciële vragen, gesteld door het Gerechtshof te 's-Gravenhage bij arrest van 30 juni 1967.

¹⁷⁾ Document van het Europees Parlement: PE 17.861.

(I.M.)

De recente ontwikkeling van de Belgische tankervloot

Sinds jaren wordt beweerd dat de Belgische tankervloot als tak van de binnenvaart een onzekere toekomst heeft vanwege de concurrentie van het wegvervoer, de pijpleidingen en het zich vestigen van de industrie aan zee. Met behulp van enkele statistische gegevens zal worden nagegaan hoe de zaken er met de tankervloot voorstaan.

Zoals bekend, dient bij de tankers een onderscheid te worden gemaakt tussen schepen voor vloeibare brandstoffen en voor andere dan vloeibare brandstoffen.

DE VLOOT VOOR VLOEIBARE BRANDSTOFFEN

Tabel 1 laat de ontwikkeling zien gedurende de afgelopen jaren.

In tegenstelling tot wat zou kunnen worden verwacht, is de vloot zowel naar aantal als naar capaciteit sterk uitgebreid: in 1954 in totaal 166 schepen met een laadvermogen van 44.016 ton, in 1966 in totaal 365 schepen met een capaciteit van 169.267 ton. De overschakeling door de industrie op vloeibare brandstoffen, tezamen met de vestiging in België van verschillende petroleumindustrieën, heeft deze ontwikkeling ongetwijfeld in de hand gewerkt.

Tabel 2 laat zien hoe, op 1 januari 1967, de Belgische tankervloot naar grootteklassen was ingedeeld.

Uit tabel 2 blijkt dat de vaartuigen zonder motor, met uitzondering van 3 schepen, een grote tonnenmaat hebben. Van de 17 tankers zonder motor zijn er 10 groter dan 750 ton. Voor de tankers met motor is de situatie totaal anders. Het merendeel van deze vaartuigen is kleiner dan 400 ton, t.w. 214 van de 348 schepen. De vloot met motor telt 74 schepen die 750 ton en meer meten.

Volgens de statistieken van het Ministerie van Openbare Werken werden er in 1966 geen nieuwe tankers voor België gebouwd. Wel werden 2 tankers als duweenheid voor het transport van vloeibare brandstoffen in België gebouwd, maar deze eenheid werd naar Nederland geëxporteerd. Daarentegen werden 56 nieuwe schepen aan de Belgische vloot toegevoegd voor het vervoer van droge lading, waarvan 2 zonder motor. Afgaande op deze cijfers blijken de schippers weinig vertrouwen te hebben in de rentabiliteit van de tankschepen. Hierbij mag niet worden vergeten dat de tankers een groot bedrag aan investeringen vereisen en dat de schipper-exploitant voor deze grote investeringen, vooral in de huidige conjuncturele situatie, terugdeinst.

Tabel 3 geeft enige informatie over de leeftijd van de Belgische tankervloot. Uit de in deze tabel vermelde cijfers blijkt, dat de gemiddelde ouderdom hoog is, vooral bij de vaartuigen zonder motor.

Van de 365 schepen die de vloot telt, werden er 116 na 1950 gebouwd. Het grootste aantal schepen is tijdens de jaren 1920-1929 in de vaart gekomen.

TABEL 1.

De groei van de vloot

Jaren	Schepen zonder motor		Schepen met motor	
	aantal	tonnage	aantal	tonnage
1954	12	4.895	154	39.121
1958	10	4.645	234	74.387
1962	17	11.340	299	109.858
1963	12	9.928	313	126.449
1964	14	10.101	333	141.907
1965	14	10.448	329	147.815
1966	17	13.805	348	155.462

TABEL 2.

De grootte van de vloot

Tonnageklassen	Tankers voor vervoer van vloeibare brandstoffen			
	zonder motor		met motor	
	aantal	tonnage	aantal	tonnage
Tot 60 ton	2	86	56	2.296
Tot 200 ton	1	125	26	2.635
Tot 250 ton	—	—	6	1.390
Tot 400 ton	2	573	117	36.330
Tot 500 ton	2	812	22	9.571
Tot 650 ton	—	—	25	14.339
Tot 750 ton	—	—	13	9.221
Tot 1.000 ton	2	1.751	41	37.752
Tot 1.350 ton	5	5.792	23	26.604
Tot 1.500 ton	2	2.926	7	10.072
Tot 2.000 ton	1	1.740	3	5.252
Totaal	17	13.805	348	155.462

TABEL 3.

De leeftijd van de vloot

Bouwjaar van de romp	Schepen zonder motor		Schepen met motor	
	aantal	tonnage	aantal	tonnage
Vóór 1900	3	1.823	6	1.543
1900 tot 1909	2	3.238	20	3.878
1910 tot 1919	3	1.876	19	4.143
1920 tot 1929	2	1.021	83	31.976
1930 tot 1939	5	5.035	67	24.349
1940 tot 1949	—	—	24	10.669
1950 tot 1959	—	—	67	38.487
1960 tot 1965	2	812	47	39.075
1966	—	—	—	—
Onbekend	—	—	15	1.342
Totaal	17	13.805	348	155.462

(I.M.)

WARMTE
TECHNIEK

BEUKERS
SCHIEDAM

DE VLOOT VOOR ANDERE DAN VLOEIBARE BRANDSTOFFEN

In tabel 4 wordt de ontwikkeling weergegeven voor de periode 1954 t/m 1966 met betrekking tot de tankers voor vloeibare stoffen (geen brandstoffen zijnde) en gassen.

Deze tabel leert dat het aantal schepen zonder motor sterk in aantal is verminderd, zodanig zelfs dat er sinds 1964 nog slechts één geslept schip in de vaart is. Het aantal motorschepen loopt eveneens terug, maar de totale capaciteit blijft hoog. Ongetwijfeld ondervindt de binnenvaart ook hier de concurrentie van de twee overige traditionele vervoertakken (rail- en wegvervoer), vooral van het wegvervoer. Daarnaast hebben de strengere eisen die aan het systeem van sociale zekerheid worden gesteld, alsmede de vermindering van de werktijd, een rol gespeeld.

Bij het thans besproken deel van de tankervloot gaat het, gezien de aard van het vervoer, om slechts kleine schepen (zie tabel 5).

Deze tabel, die de situatie per 1 januari 1967 aangeeft, doet zien dat de meeste gemotoriseerde tankers tussen 250 en 400 ton meten, t.w. 31 van de 45. Het ene schip zonder motor, dat in de vaart is, is een groot schip: het meet 862 ton.

Tabel 6 ten slotte geeft enig inzicht in de leeftijdsopbouw van de vloot.

Na 1949 werden er geen nieuwe tankers meer voor de onderhavige categorie gebouwd en aan de Belgische vloot toegevoegd. Dit kan er op wijzen dat de mensen van de binnenvaart weinig toekomst zien in deze tak. De concurrentie van het wegvervoer is dan ook groot, terwijl ook de aangelegde en geprojecteerde pijpleidingen invloed uitoefenen.

Dr. A. Kempeneers

Doe uw debiteuren de deur uit

NMB
HELLER
FACTORING

Kromme Nieuwe Gracht 6, Utrecht telefoon 030-13143

TABEL 4.

De ontwikkeling van de vloot

Jaren	Schepen zonder motor		Schepen met motor	
	aantal	tonnage	aantal	tonnage
1954	9	2.052	52	10.765
1958	8	2.004	52	11.759
1962	11	3.484	55	13.906
1963	2	1.069	44	13.639
1964	1	862	46	14.335
1965	1	862	46	14.491
1966	1	862	45	14.410

TABEL 5.

De grootte van de tankers

Tonnenmaat	Schepen zonder motor		Schepen met motor	
	aantal	tonnage	aantal	tonnage
Tot 60 ton	—	—	1	59
Tot 200 ton	—	—	2	314
Tot 250 ton	—	—	4	841
Tot 400 ton	—	—	31	9.900
Tot 500 ton	—	—	5	2.183
Tot 650 ton	—	—	2	1.113
Tot 1.000 ton	1	862	—	—
Totaal	1	862	45	14.410

TABEL 6.

De leeftijd van de vloot

Bouwjaar van de romp	Schepen zonder motor		Schepen met motor	
	aantal	tonnage	aantal	tonnage
Vóór 1900	—	—	5	1.679
1900 tot 1909	—	—	5	1.374
1910 tot 1919	—	—	4	1.284
1920 tot 1929	1	862	4	1.383
1930 tot 1939	—	—	12	3.552
1940 tot 1949	—	—	15	5.138
Totaal	1	862	45	14.410

DE LANDBOUWHOGESCHOOL TE WAGENINGEN

roept sollicitanten op
voor de vervulling van een drietal

PART-TIME FUNCTIES

in het kader van de

Ierarenopleiding

De te benoemen functionarissen zullen in part-time dienstverband respectievelijk worden belast met het onderwijs in de didactiek van de
BIOLOGIE (2 dagen per week), de
CHEMIE (2 dagen per week) en de
ECONOMIE (1 dag per week),
alsook met de organisatie en begeleiding van hospiteeropdrachten.

Voor deze functies zijn een academische vorming en een ruime belangstelling voor de vakdidactiek vereist, terwijl de voorkeur uitgaat naar deskundigen met onderwijservaring. Sollicitaties dienen zo spoedig mogelijk te worden verzonden onder no. VD 68 aan het Kabinet van de Senaat der Landbouwhogeschool, Salverdaplein 10, Wageningen.

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

Niettegenstaande, zoals in de lijn der verwachtingen heeft gelegen, de bankbiljettencirculatie verder inschroepelde en dus bankpapier naar de banken stroomde, bleef de geldmarkt tot aan het eind van maandag 13 mei krap. Voor de tweede maal in successie vloeide meer geld naar de Staat dan de Schatkist uitbetaalde. Sedert begin mei heeft het Rijk f. 372 mln. geabsorbeerd. Het tegoed der banken bleef op een minimaal peil. Het kasevenwicht is tot stand gekomen door verdiscontering van schatkistpapier en het opnemen van rekening-courantvoorschotten bij de Nederlandsche Bank.

Het midden van mei bracht een wijziging in deze situatie als gevolg van de maandelijks uitkering van het Rijk aan de gemeenten. De bankbiljettencirculatie toont in dit tijdvak weinig beweging, zodat door de toevoer van 's Rijkswege van liquiditeiten naar de banken de bankkassen sterk verbeterden. De rente voor daggeldleningen reageerde prompt met een daling op 15 mei van 4½ % tot 3½ %.

onroerend goed

- beheer
- beoordeling van bouwplannen
- controle op uitvoering
- advies bij koop en bouw

**MAATSCHAPPIJ VOOR
KAPITAALSGOEDEREN N.V.**

Keizersgracht 634-Amsterdam-C. Telefoon 020-237133

(I.M.)

KAPITAALMARKT

In de vier maanden, die thans in 1968 zijn verstreken, heeft de emissiemarkt zich als volgt ontwikkeld (in mln. gld.):

	januari t/m april	
	1967	1968
Rijk	250	249
Lagere overheid	596	322
Particuliere sector	59	345
Totaal	905	916

Bij de

SOCIALE VERZEKERINGSBANK te Amsterdam

kan worden geplaatst een

EERSTE ASSISTENT- ACCOUNTANT

Werkterrein: plaatsing op afdeling Interne Controle ter behandeling van veelsoortige controle- en organisatieproblemen.

Na verloop van tijd bestaat mogelijkheid tot opvolging van huidige interne accountant.

Vereisten: leeftijd tot ca. 40 jaar.

Gegadigden dienen de accountants-examens tot en met bedrijfseconomie met succes te hebben afgelegd en bereid te zijn hun studie tot het bereiken van het diploma van registeraccountant te voltooien.

Algemene gegevens:

- Sollicitanten dienen rekening te houden met een geneeskundig en psychologisch onderzoek.
- Aanstelling zal plaatsvinden op een bruto-salaris tussen f 1511,- en f 1776,-, afhankelijk van leeftijd, opleiding en ervaring.
- A.O.W.- en A.W.W.-premie komen voor rekening der Bank.
- Vakantietoelage (6 procent) volgens Rijksregeling.
- Gunstige vakantieregeling.

Schriftelijke sollicitaties met vermelding van opleiding en ervaring binnen 2 weken te richten aan de afdeling Personeel der Sociale Verzekeringsbank, Apollolaan 15, Amsterdam-Zuid.

aandacht.....
Volledige concentratie. Niets ontgaat de diligent. Niets ontgaat het publiek. Een harmonisch samenspel met een verrassend resultaat. Bijzondere aandacht krijgt ook Uw advertentie in het vaktijdschrift. Een tijdschrift wordt gelezen in een rustige sfeer. Bij uitstek de gelegenheid om Uw verkoopboodschap te lanceren. Daarom adverteren steeds méér bedrijven - met groeiend succes - in vaktijdschriften!

Wie iets te zeggen heeft - adverteert in vaktijdschriften

Het meest opvallende in deze cijfers is het groter be-
 roep, dat de particuliere sector op de markt heeft gedaan.
 Het leeuwedeel van de opgenomen middelen heeft weder-
 om in de vorm van uitgifte van obligaties plaats gehad
 (f. 295 mln.), de rest (f. 50 mln.) is in de vorm van aan-
 delen geplaatst.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen (1953 = 100)	29 dec. 1967	H. & L. 1968	10 mei 1968	17 mei 1968
Algemeen	374	414 — 359	411	408
Internationale concerns	514	611 — 495	605	599
Industrie	357	360 — 341	358	357
Scheepvaart	109	113 — 107	111	109
Banken en verzekering	185	201 — 179	200	198
Handel enz.	168	171 — 160	171	170

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

	29 dec. 1967	10 mei 1968	17 mei 1968
Aandelenkoersen a)			
Kon. Petroleum	f. 155,60	f. 169,70	f. 169,45
Philips	f. 127,40	f. 139,55	f. 139,45
Unilever, cert.	f. 108,40	f. 140,35	f. 132,80
Zout-Organon	f. 160	f. 168,20	f. 174
Hoogovens, n.r.c.	f. 125,40	f. 119	f. 118,50
A.K.U.	f. 66	f. 84,85	f. 85,25
AMRO-Bank	f. 47,20	f. 49,90	f. 48,80
Nat. Nederlanden	f. 619	700	704½
K.L.M.	f. 276	f. 194	f. 203
Robeco	f. 228,40	f. 238,80	f. 237,40

New York

Dow Jones Industrials	905	913	899
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand

Langlopende staatsobligaties b)	6,27	6,42
Aandelen: internationalen b) ..	4,0	.
lokalen b)	4,2	.
Disconto driemaands schatkist- papier	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

Prof. Dr. C. D. Jongman

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Tweemaandelijks tijdschrift
 onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
 Prof. A. M. de Jong,
 Prof. F. J. de Jong,
 Prof. Th. C. M. J. van de
 Klundert,
 Prof. P. B. Kreukniet,
 Prof. H. W. Lambers,
 Prof. F. W. Rutten,
 Prof. J. Tinbergen,
 Prof. J. Zijlstra.

★

Erevoorzitter:

Prof. G. M. Verrijn Stuart.

★

Abonnementsprijs f. 36; voor
 studenten f. 18.

★

Abonnementen worden aan-
 genomen door de boekhandel
 en door de uitgevers

DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM

E.-S.B. 22-5-1968

Namens de directie van een van onze relaties,
 een grote industriële onderneming in de me-
 taalsector, gevestigd in de Randstad Holland,
 wordt contact gezocht met een

bedrijfseconoom (ec. drs.)

ZS

die rechtstreeks ressorterend onder de direc-
 tie de leiding op zich zal nemen van de werk-
 zaamheden op het gebied van de administra-
 tieve organisatie en de efficiency.
 Gezien de ontwikkeling in het bedrijf wordt
 van de functionaris een grote persoonlijke
 bijdrage verwacht. Hij zal hierbij kunnen
 rekenen op een goede samenwerking met de
 technische en administratieve sectoren van de
 organisatie.

Ervaring bij een industrieel bedrijf, bij voor-
 keur op organisatorisch gebied, is noodzake-
 lijk.

Leeftijd circa 35 jaar.

Serieuze kandidaten kunnen zich voor na-
 dere inlichtingen telefonisch wenden tot drs.
 O.P. de Ruiter (02980-84254).

Eigenhandig geschreven brieven met
 volledige gegevens, waarbij ingesloten
 een recente pasfoto, kunt u onder
 nummer A.704 richten aan

ZAAANSE STICHTING VOOR BEDRIJFSPSYCHOLOGIE EN PERSONEELSBELEID

ZAAANWEG 46 • WORMERVEER

Mededelingen

ECONOMISTENDAG 5 JUNI 1968

Op 5 juni a.s. zal weer de jaarlijkse Economistendag worden gehouden, georganiseerd door de Vereniging van Afgestudeerden der Nederlandse Economische Hogeschool.

Onderwerp: MEDEDINGING EN ORDELIJK
ECONOMISCH VERKEER.

Discussieleider: Prof. Drs. H. W. Lambers, hoogleraar
in de Staathuishoudkunde aan de
Nederlandse Economische Hogeschool.

Sprekers:

Prof. Mr. J. M. Polak, hoogleraar in de
Rechts- en Staatswetenschappen van de
Westerse Gebieden aan de Landbouw-
hogeschool te Wageningen.

Dr. H. Hoelen, adj. dir. Centraal
Brouwerij Kantoor te Amsterdam.

Plaats:

Nederlandse Economische Hogeschool,
P. de Hoochweg 122, Rotterdam.

Programma:

10.00 uur ontvangst.
10.30 uur opening.

GEMEENTE 'S-GRAVENHAGE

DE CENTRALE PERSONEELSAFDELING
van de Gemeente zoekt een

LEIDINGGEVEND FUNCTIONARIS

die rechtstreeks onder de directie van de afdeling met een grote mate van zelfstandigheid zal worden belast met de leiding over de onderafdeling, waaraan is opgedragen zowel de realisering als de beleidsontwikkeling van de volgende projecten:

- ★ personeelsplanning
- ★ vacaturebeoordeling en formatiebepaling
en daarmee verband houdende organisatie-onderzoeken
- ★ personeelsvoorziening
- ★ personeelsbeoordeling en loopbaancontrole
- ★ mutatiebeleid
- ★ functiewaardering
- ★ werkclassificatie
- ★ arbeidskundige toepassingen

Gedacht wordt aan een BEKWAAM ACADEMICUS - BEDRIJFS-
ECONOOM/INGENIEUR - met vorming en ervaring op dit terrein.

GEGADIGDEN DIENEN VOORTS TE BESCHIKKEN OVER:

- ★ het vermogen om leiding te geven aan een aantal
gekwalificeerde medewerkers;
- ★ organisatorische bekwaamheden;
- ★ creativiteit en initiatief;
- ★ contactuele kwaliteiten.

Afhankelijk van opleiding en ervaring zal het basissalaris maximaal
op een niveau rond f 33.500,— kunnen liggen.

De secundaire arbeidsvoorwaarden van de overheid (welvaartsvaste
pensioenvoorziening, vakantietoelage, kindertoelage, geen inhouding
AOW-premie, vergoeding voor gebruik eigen auto, tegemoetkoming
verplaatsingskosten) zijn van toepassing.

Een psychologisch onderzoek zal deel uitmaken van de selectie-
procedure.

Voor nadere inlichtingen kan men zich telefonisch wenden tot
Mr. J. A. Zandee, tel. 070 - 62.41.21, toestel 1160.

Uitvoerige, eigenhandig geschreven sollicitaties, met opgave van
volledige personalia en van de naam van dit blad, binnen 14 dagen
ONDER No. R 159 te zenden aan de Directeur van het Gemeentelijk
Bureau voor Personeelsvoorziening, Burg. de Monchplein 10,
's-Gravenhage.

Eigenlijk alles
op het gebied van
genummerd
controle-drukwerk
aan rollen

ROELANTS

SCHIEDAM

afd. waarde-drukwerk

10:35 uur Prof. Mr. J. M. Polak.
11.20 uur koffie.
11.45 uur Dr. H. Hoelen.
12.30 uur apéritif.
13:15 uur lunch.
14.30 uur discussie.
16.30 uur sluiting.
17.30 uur apéritif Hilton hotel (lobby
1e verd.).
18.30 uur lopend buffet Hilton hotel
(Rottêrdam-zaal).

Kosten:

- a. wetenschappelijk gedeelte met inbegrip van koffie, apéritif en lunch f. 7,50 per persoon.
- b. lopend buffet f. 12,50 per persoon.

Betaling:

storting of overschrijving op giro-rekening nr. 532153 t.n.v. Vereniging van afgestudeerden der Nederlandse Economische Hogeschool.

Toegangskarten:

zullen aan de deelnemers worden toegezonden na ontvangst van het verschuldigde bedrag.

Aanmelding: bij het secretariaat van de Vereniging van afgestudeerden der N.E.H., Ringdijk 448, Slikkerveer (tel. 01896-3445).

NATIONALE-NEDERLANDEN N.V.

gevestigd te Delft

Jaarlijkse Algemene Vergadering van Aandeelhouders, te houden op maandag 27 mei 1968 des namiddags 2.30 uur te 's-Gravenhage, Groenhovenstraat 2.

agenda

1. Aanwijzing van een aandeelhouder ingevolge artikel 19, lid 3 der statuten.
2. Mededeling van de goedkeuring van de notulen der vorige vergadering.
3. Verslag van de Raad van Bestuur omtrent de gang van zaken.
4. Behandeling en vaststelling van de winst- en verliesrekening over 1967 en de balans per 31 december 1967.
5. Mededeling van de datum van betaalbaarstelling van het slotdividend.
6. a. Verlening van eervol ontslag als lid van de Raad van Bestuur aan Dr. A. G. Ploeg per 1 januari 1968 en aan Mr. H. van Manen per 1 juli 1968.
b. Benoeming van drie commissarissen wegens periodieke aftreding.
c. Benoeming van een commissaris ter uitbreiding van het college met ingang van 1 juli 1968.
7. Voorstel tot statutenwijziging.
8. Rondvraag.

Aandeelhouders alsmede houders van certificaten van aandelen Nationale-Nederlanden N.V. kunnen van de in deze vergadering te behandelen stukken ten kantore der vennootschap te Delft, Nieuwe Plantage 42, alsook te Rotterdam, Schiekade 130, te 's-Gravenhage, Groenhovenstraat 2 en te Amsterdam, Muntplein 2 en Herengracht 556, kennisnemen en afschrift verkrijgen.

Houders van certificaten van aandelen Nationale-Nederlanden N.V. hebben eveneens toegang tot de vergadering en kunnen daarin het woord voeren. Zij dienen daartoe hun certificaten of een door een bankinstelling daarvoor uitgereikt reçu uiterlijk 24 mei 1968 te deponeren bij een der kantoren te Amsterdam, 's-Gravenhage of Rotterdam - voor zover aldaar gevestigd - van:

Algemene Bank Nederland N.V.
Amsterdam-Rotterdam Bank N.V.
Hollandsche Bank-Unie N.V.
Labouchere & Co. N.V.
Mees & Hope

Nederlandsche Middenstandsbank N.V.
Nederlandse Overzee Bank N.V.
Pierson, Heldring & Pierson
N.V. Slavenburg's Bank

tegen een op naam gesteld ontvangstbewijs, dat als toegangsbewijs voor de vergadering strekt.

Delft, 15 mei 1968

De Raad van Bestuur

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten

met gegadigden

★

Indien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

REGISTERACCOUNTANT

in de Randstad Holland
zoekt

M E D E W E R K E R

Ook zij, die hun accountantsstudie nog niet beëindigd hebben, komen voor deze functie in aanmerking.

Geboden wordt een zelfstandige werking met goede toekomstmogelijkheden.

Sollicitaties te richten onder no. ESB 21-1, postbus 42, Schiedam.

De **GEMEENTEWATERLEIDINGEN** te **AMSTERDAM** zoeken voor de leiding van de onderafdeling Juridische Zaken een

JURIST

Afdelingswerkzaamheden : o.m. verwerving en afstoting van grond- en waterrechten, behandeling van pacht-, jacht- en visserijzaken.

Taak : leiding van de onderafdeling; **geraadpleegd** worden bij andere juridische aangelegenheden in het bedrijf;

velerlei contacten met de staf van het bedrijf, met verschillende andere instanties en particulieren.

Vereisten : doctoraal examen Nederlands Recht;

ervaring op het terrein van publiek- en privaatrecht;

tact in de omgang en goede representatie;

leeftijd minstens 30 jaar.

Salaris : afhankelijk van leeftijd en ervaring tussen f 1481,— en f 2108,— per maand, exclusief 6 procent vakantietoelage. Premie A.O.W./A.W.W. is voor rekening van de Gemeente.

Inlichtingen : bij Mr. J. J. H. van Loon, tel. (020) 6 28 22, toestel 118.

Sollicitatie : onder no. N 84212 te richten aan de Directeur van de Dienst der Gem. Personeelsvoorziening, Jan Luijkenstraat 94, Amsterdam-Z.

Voor het beheerskantoor te Addis Ababa in Ethiopië van ons concern zoeken wij contact met belangstellenden voor de functie van :

HOOFD

van de afdeling Administratie

Het betreft hier een zelfstandige functie die omvat de leiding, zowel van de controle op de door de suikerondernemingen gevoerde administratie als van de administratie van b.g. kantoor.

De gedachten gaan uit naar een kandidaat die :

- * in het bezit is van S.P.D. I en II of akte M.O. boekhouden, dan wel met de studie voor N.I.v.R.A.-accountant gevorderd is t/m de bedrijfseconomische vakken;
- * praktijkervaring heeft opgedaan bijv. op een accountantskantoor;
- * inzicht heeft in fiscale aangelegenheden;
- * enigszins bekend is met mechanisering / automatisering van administraties;
- * 30 tot 35 jaar oud is;
- * Engels goed beheerst.

De bij uitzending overzee geldende condities zijn in overeenstemming met de belangrijkheid van de functie en omvatten o.m. : Europese verlofregeling, jaarlijkse gratificatie en premievrije pensioenvoorziening.

Schriftelijke sollicitaties worden met belangstelling ingewacht bij :

H.V.A. - INTERNATIONAAL N.V.
Postbus 583 Amsterdam

Voor vacerende functies en beschikbare krachten

*op hoog niveau zijn de
advertentiekolommen van
„Economisch-Statistische
Berichten” het aangewezen
medium:*

1e) Omdat Uw annonce onder de aandacht komt van stafpersoneel in de grote bedrijven.

2e) Omdat Uw annonce wordt gelezen door diegenen, die de zakelijk belangrijke beslissingen nemen, of daarbij van grote invloed zijn.

Het is
helemaal
geen
wonder

dat het advertentievolume
van E.-S.B. zo sterk groeit.

Er zijn namelijk weinig
bladen, die zo goed zijn
ingevoerd bij de leiding
van het Nederlandse be-
drijfsleven (en daar nog
terdege gelezen worden
ook!) als E.-S.B.

Dit is geen loze bewering,
maar de keiharde conclusie
van het lezerskringrapport,
dat door een ter zake kundige op grond van een uitvoerige enquête werd uitgebracht.

Vraagt u het ons eens ter lezing (71 pagina's) en u weet waar u het zoeken moet als u Mijnheer zelf iets te zeggen hebt.

Adm. E.-S.B. - Postbus 42 -
Schiedam.

*U reageert op
annonces in
„E.-S.B.”?*

*Wilt U dat dan steeds
kenbaar maken!*

AKU arnhem

Een belangrijke taak van onze

Centrale Bedrijfseconomische Dienst
is het opstellen, in samenwerking met de
produktiebedrijven, van:

bedrijfsvergelijkingen en kostenvergelijkingen
Deze betreffen zowel de
bedrijven in Nederland

als

de met ons gelieerde buitenlandse ondernemingen
In verband met de verdere uitbouw van deze taak hebben
wij plaatsingsmogelijkheid voor een

bedrijfseconom- efficiencydeskundige

die de nodige ervaring bij voorkeur in de textielindustrie
dient te hebben opgedaan

Behalve
economen met technische belangstelling
kunnen zeer zeker ook
technici met economische belangstelling
deze functie vervullen.

Sollicitaties, voorzien van pasfoto kunnen worden gericht
aan de

Algemene Kunstzijde Unie N.V.

afdeling Personele Zaken,
Velperweg 76, Arnhem, onder
vermelding van nummer 50.68

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Economische Zaken

(bedrijfs-)econoom

Taak: het behandelen van financiën en financieel-economische aangelegenheden, welke verband houden met financieringen (o.a. in de vorm van deelneming) door of met medewerking van de Staat.

Vereist: doctoraal examen economie en b.v.k. ervaring in het beleid betreffende belangrijke participaties en andere financieringen. Leeftijd tot ca. 40 jaar.

Standplaats 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, max. f 2960,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder vacaturenummer 8-3827/0936 zenden aan Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantieuitkering

GEMEENTE ROTTERDAM

Bij de Financiële Administratie van de Dienst van Gemeentewerken kan worden geplaatst een

chef bedrijfsadministratie

Taak:

- realiseren van een systeem van kosteninformatie;
- opstellen van kostenbegrotingen;
- verschaffen van geanalyseerde kosteninformatie;
- adviseren van de operationele afdelingen ten aanzien van het kostenaspect.

Vereisten:

- academische vorming als bedrijfseconoom (met keuzevak administratieve organisatie);
- leeftijd tot circa 30 jaar;
- goede contacteigenschappen.

Geboden:

- een salaris dat in overeenstemming is met de belangrijkheid van de functie;
- goede vooruitzichten.

Bij de selectie zullen de resultaten van een psychologisch onderzoek mede van invloed zijn.

Sollicitaties binnen 14 dagen onder nr. 178/0936 te zenden aan de chef van het Bureau Personeelvoorziening, stadhuis, Rotterdam.

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft, waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.
- 4e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 5e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.
- 6e Mededelingen en aankondigingen van de Vereniging Effectenbescherming.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

Onze fabriek had zich in feite overal kunnen vestigen.

Directeur G. J. Wilmink van de Sluis Machinesfabrieken N.V. te Drachten. (Stalen silo's, graandrogers, transporteurs en installaties voor intern transport).

Waarom het Friesland werd..?

„In 1947 zat ons bedrijf klem. Toen is er gezocht naar een nieuwe vestigingsplaats. In principe hadden wij ons overal kunnen vestigen, maar het werd Friesland. Achteraf gezien terecht.”

„Wat zwaar telde was de subsidie, die ons rond twee ton in de financieringslast heeft gescheeld. Maar ook los van die subsidie is Drachten een gelukkige keus geweest. Zelfs nadat in 1962 het laatste deel van de fabriek naar hier is overgeplaatst, hebben wij nog expansieruimte tot 3½ maal de huidige fabrieksomvang.”

„En wij zijn best tevreden met onze Friese werknemers. De taal vormt geen enkel probleem, de Friezen spreken ook uitstekend Nederlands.”

„Ik zelf ben pas in 1961 bij Sluis gekomen. Dat was een soort stemmen vóór

Friesland. Ik weet dat er veel vooroordelen tegen Friesland bestaan. Maar voor mij is Friesland altijd gewoon een stukje Nederland geweest, met een groot aantal aantrekkelijke punten.”

„In feite heeft de hele staf van Sluis ook voor Friesland gestemd. Zij zijn allemaal, voor zover nodig, naar Drachten verhuisd. Het is hier goed wonen. Je zit hier op zandgrond en naar de bossen is het maar een paar kilometer. De woningen zijn ruimer en niet zo op elkaar gebouwd. De kinderen kunnen hier echt naar buiten. Geen flatneurose. En voor later zijn er alle typen scholen die men maar wil: L.T.S., U.T.S., H.B.S. en Lyceum.”

„Vanuit mijn ervaring zou ik de Nederlandse industrie zeggen: als men zakelijk niet aan een bepaalde streek vastzit, laat men dan hier komen kijken. En laat men vooral de subsidie niet vergeten.”

Volledig interview en documentatie over Friesland te verkrijgen bij de Industrialisatieraad der Friese kernen, Sophialaan 1, Leeuwarden. Telefoon: (05100) 28144 / 28145.

Bouwrijpe grond - tot 25% subsidie op grond, gebouwen, installaties en machines - snelle water- en wegverbindingen - dat bieden de volgende Friese plaatsen: Bergum - Dokkum - Drachten - Harlingen - Heerenveen - Kootstertille - Leeuwarden - Lemmer - Oosterwolde - Sneek - Wolvega.

Friesland is zo totaal anders dan men denkt

Universiteit van Amsterdam

Het Presidium van de Universiteit zoekt ter versterking van de Financieel-economische Dienst een

econoom

tot wiens taak onder andere zal behoren:

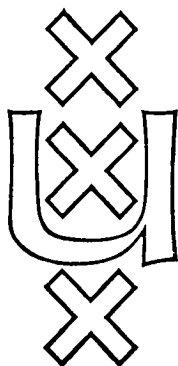
- 1e het opbouwen van bedrijfseconomische analyses ten behoeve van de begroting en de planning.
- 2e het adviseren over vraagstukken, die met de organisatie van het beheer van de universiteit verband houden.

Van de kandidaten wordt verwacht dat zij ervaring hebben in soortgelijk werk-in bedrijf of elders, zich kunnen inleven in de universitaire situatie, goede contacten kunnen onderhouden en over een goede schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid beschikken. Zij dienen bereid te zijn tot deelname aan een psychologisch onderzoek.

Leeftijd tot 40 jaar.

Salaris afhankelijk van leeftijd en ervaring, tussen circa f 20.000,— en f 30.000,— per jaar.

Brieven te richten aan het Hoofd van de Financieel-economische Dienst, Universiteit van Amsterdam, Spui 21, Amsterdam.

LIPS & GISPEN N.V. te Dordrecht

houdstermaatschappij van een aantal ondernemingen met productie-bedrijven in Nederland, België en Italië, en handelsvestigingen in Duitsland en Frankrijk, zoekt een

medewerker van de directeur

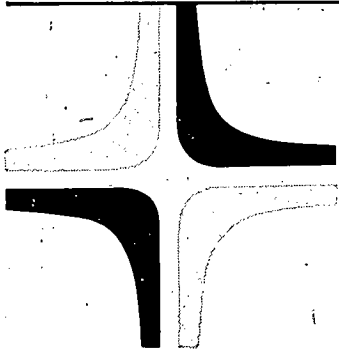
van haar

Financieel - Economisch Bureau

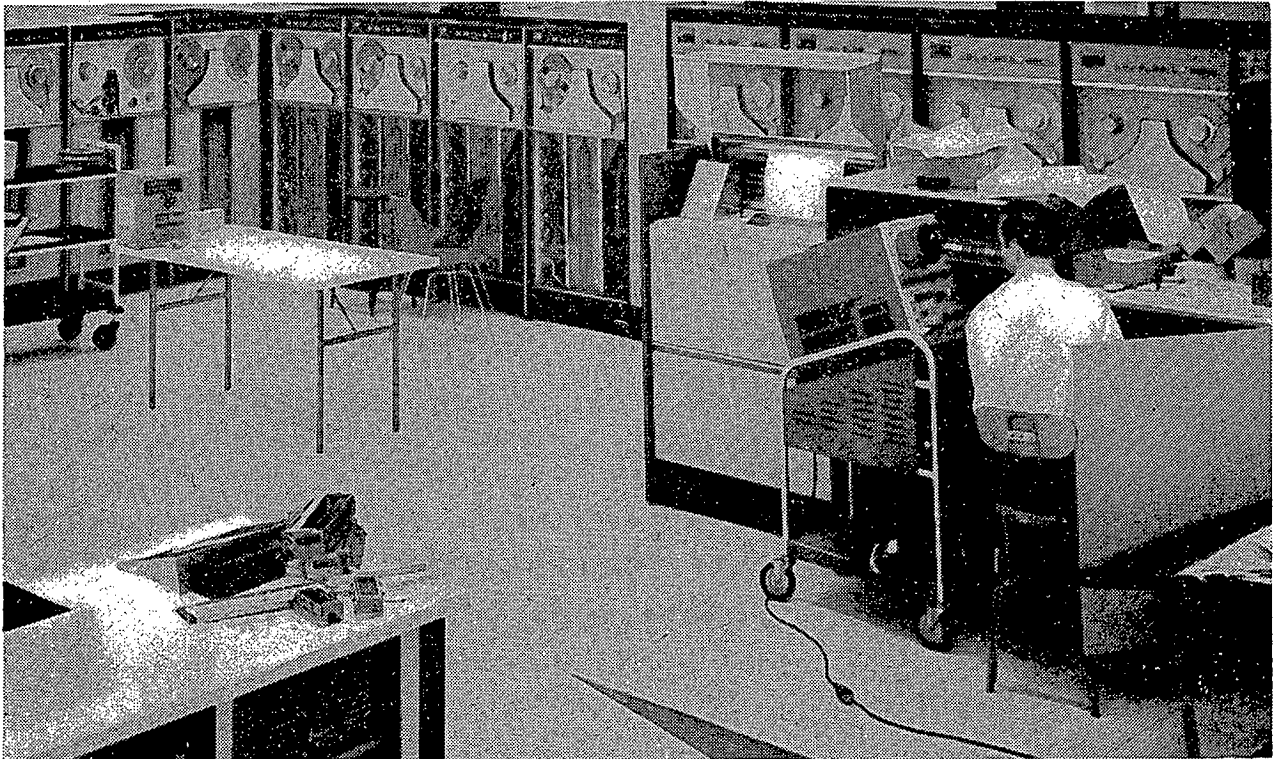
Hij moet in staat zijn zelfstandig de administratieve organisatie van de aangesloten ondernemingen te coördineren en aan te passen aan de eisen, gesteld door effectieve exploitatie van het centrale reken-centrum, dat binnenkort zal beschikken over een computer met magneetbanden en schijfengeheugens.

Practische beheersing van de Engelse en Franse taal is van belang.

Eigenhandig geschreven brieven met volledige inlichtingen te richten aan de Voorzitter van de Raad van Bestuur van Lips & Gispen N.V., Merwedestraat 48 te Dordrecht.

TECHNISCHE SERVICE, EEN VITAAAL BELANG...

Het succes van computers valt of staat met een aantal dingen: Goede analyse, programmering en bediening zijn vereist. Maar dat is niet alles. Ook de technische service dient van uitstekende kwaliteit te zijn. Alleen dan wordt een optimaal gebruik van computers gewaarborgd!

Gebruikers van UNIVAC-systemen krijgen die service. Periodiek voor preventief onderhoud en "on call" voor incidentele storingen. Grondig geschoolde technici zijn snel bereikbaar. Wachttijden zijn daardoor kort. (Storingen komen immers altijd op de meest ongelegen momenten?)

Er staat een wijdvertakte, internationale service-organisatie achter iedere computer van

UNIVAC. Op Schiphol zorgt een eigen entrepot voor prompte distributie van onderdelen. Waar ze ook in Europa nodig mogen zijn. Het is geruststellend te weten dat UNIVAC zoveel goede zorgen aan technische service besteedt!

 SPERRY RAND

UNIVAC

Johannes Vermeerstraat 7, Amsterdam-Z., tel. 020-733232

Louizalaan 251, Brussel-5, tel. 02-492118

MODERNE LEVEN- VERZEKERING

automatische
groei van het
verzekerde bedrag
door unieke
winstdeling...

tussentijdse
verhoging van uw
verzekering door
optiesysteem
onafhankelijk van
gezondheids-
toestand...

zonder genees-
kundig onderzoek
terstond en
blijvend verzekerd
door inzending
van certificaat

HOLLANDSCHE SOCIËTEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.

A^o 1807

HOOFDKANTOOR HERENGRACHT 475, AMSTERDAM-C
HEAD OFFICE CANADA TORONTO, 1130 BAY STREET

D. HUDIG & CO

Ao. 1825

MAKELAARS IN ASSURANTIËN

ROTTERDAM

Telefoon (010) 13 08 00

Telex 2 11 03

Wijnhaven 61

Postbus 518

VAN DER HOOP, OFFERS & ZOON

Ao. 1807

BANKIERS

ROTTERDAM

Telefoon 11 46 20

Telex 2 21 99

Westersingel 88

Postbus 502

Universiteit van Amsterdam

De Faculteit der Sociale Wetenschappen beschikt ten dienste van het wetenschappelijk onderzoek over een X 1 computer. Er bestaat thans behoefte aan een

computer-deskundige

die als hoofd van het Technisch Centrum van de Faculteit tot opdracht krijgt de wetenschappelijke staven der instituten en seminaria te adviseren over de toepassingsmogelijkheden. Voorts zal hij belast worden met het instrueren van studenten in Algol-programmering. Voor het programmeren staat hem een ervaren programmeur ter beschikking.

Op grond van zijn ervaring en ontwikkeling dient hij aannemelijk te maken dat hij zich zal kunnen aanpassen aan het klimaat van het wetenschappelijk onderzoek en dat hij in staat is de dagelijkse leiding over genoemd centrum te voeren.

Bij voltooide academische opleiding zal aanstelling kunnen plaatsvinden volgens het rangenstelsel van wetenschappelijke ambtenaren.

Voor nadere inlichtingen kan men zich wenden tot Prof. dr. H. M. Jolles, Korte Spinhuissteeg 3, Amsterdam-C., aan wie ook de sollicitatiebrieven kunnen worden gezonden.

